

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXVI рік видання. № 263, травень, 2016

Йосиф Курилас,
На Гуцульщині
(1942, полотно, олія)

І чужому навчайтесь,
 У свого не цурайтесь...
 М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
 ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
 Редактори: Іван Ребошапка
 Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
 Іван Ковач, Микола Корнищан,
 Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
 Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
 Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
 Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
 E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
 Бухарест, Румунія
 Redacția:
 Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
 București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Іван Франко – доля нації, доля людини високої культури
- ❖ Сучасність культурно-просвітницьких ідей Івана Франка: «Одвертий лист до галицької молодіжі – вчора і сьогодні»
- ❖ Румунська балада Майстер Маноле в перекладі Івана Франка
- ❖ *Indiferens* та *diferens* жанрового поля релігійної поезії (молитва – релігійний гімн – псалом)
- ❖ Г. С. Сковорода: *Пісня 19-а* – «...проти правителів цього світу темряви»
- ❖ *Селянський Кобзар* (Де що з історії першого пам'ятника Тарасові Шевченкові на Галичині)
- ❖ Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (XIX). *Фольклористика*
- ❖ Український мішаний хор «Зелена ліщина»
- ❖ Із сучасної румунської поезії: Дан Іоан Марта
- ❖ Абсурд (Оповідання)
- ❖ Дитячі сторінки
- ❖ Сторінки гумору

2016-й – рік Івана Франка

Корнеліу БАРБОРІКЕ, професор Бухарестського університету

ІВАН ФРАНКО – ДОЛЯ НАЦІЇ,
 ДОЛЯ ЛЮДИНИ ВИСОКОЇ КУЛЬТУРИ

Ян Махал, автор найобширнішої праці про слов'янські літератури (*Slovanské literatury*, Praha, 1923-1927), так описував жалюгідний стан української культури другої половини XIX століття:

«Царським указом з 1876 р. заборонялося: 1. Уведення в Росію книг чи брошур, виданих за кордоном на малоросійському говорі (українській мові – К.Б.), без спеціального дозволу цензури; 2. Друкування і видавання праць чи перекладів на цьому говорі, за винятком: а) історіографічних документів і б) художніх творів, але таким способом, щоб в історіографічних документах без винятку зберігалась би орфографія оригіналу, а в белетристичних творах не допускалось бижодневідхилення від російської орфографії; 3. проведення на малоросійському говорі сценічних вистав та конференцій, як і друкування текстів для музичних партитур на цьому говорі».

В наступному десятиріччі цензура трохи «попустила віжки», але неприязнь до «малоросійського говору» продовжувала існувати і діяти ефектно. З цієї точки зору Іван Франко міг би уважатися щасливим, що народився і сформувався як інтелектуал поза межами царської Росії, не жив у темряві «великого льоху», як назвав Тарас Шевченко

Росію свого часу в одноіменній його поемі. Він народився в Галичині, яка входила до складу Австро-Угорської імперії, закінчив філософський факультет в Львівському університеті, а наукове звання доктора здобув у Віденському університеті. Незважаючи на те, що Австрія не була власне зразком демократії, режим габсбургів не підлягає порівнянню з царським режимом. Українці були визнані меншиною, функціонували школи з викладовою українською мовою, можна було друкувати книжки і організувати спектаклі, появлялись журнали і газети.

Але особисте життя Івана Франка було зовсім нелегким. Поділяючи соціалістичні переконання, пу-

блікуючи або будучи редактором газет соціалістичної орієнтації, беручи активну участь в рядах «Русько-української радикальної партії», він двічі був заарештований, засуджений і ув'язнений. Потім, виступивши проти Адама Міцкевича у памфлеті «Поет зради», він погіршив свої відносини з рухом національного визволення поляків.

У соціалізмі Івана Франка переважала зверхність духу, він був тієї думки, що дух і рація постійно штовхають людей вперед; не криваві заворушення врятують людство, а тільки виявлення правди, тобто наука і праця, як це виразив він у своїх віршах:

А ще скажіте, як сей лад
 Перевернути хочем ми.
 Не зброєю, не силою
 Огню, заліза і війни,
 А правдою, і працею,
 Й наукою...

Особливість великих інтелектуальних потенцій Івана Франка виявилась на найрізноманітніших планах. Він писав вірші, прозу, драматичні твори, численні наукові студії, надрукував дуже багато актуальних на той час статей в україномовній пресі.

Важливе місце в його творчості посідають філософські поеми на біблійні теми *Смерть Каїна* (1888) і *Мойсей* (1905), обидві представляючи культивовані жанр в європейських літературах, включно і в слов'янських (П. П. Неґош, Лермонтов, Петар Прерадкович, Андрей Сладкович, П. О. Гвездослав й інші).

Поема *Смерть Каїна* сконцентрована в кількох символічних картинах суцільну еволюцію людства, а один з мажорних сенсів, що впливає особливо з фінальних рефлексій, це той, що люди наділені «обдаруванням» вбивати своїх добродіїв.

(Продовження на 4 с.)

2016-й – рік Івана Франка

ІВАН ФРАНКО – ДОЛЯ НАЦІЇ, ДОЛЯ ЛЮДИНИ ВИСОКОЇ КУЛЬТУРИ

(Продовження з 3 с.)

Повторена і в поемі *Мойсей*, дана ідея нагадує спосіб, яким замислено персонаж Альфреда де Віні з одноіменної поеми (*Мойсей*), який жаліється Єгови, що підданці, не розуміючи його, протиставляться. Повернення Франка до давнішої романтичної теми незрозумілого генія пояснимо у письменника, який бореться за емансипацію свого народу. Але дана тема у *Смерті Каїна* – це більш-менш романтичний літературний реkvізит, бо поета щось інше турбує: в який спосіб використовуються з добрими чи злими намірами результати пізнання, науки і культури.

На відміну від Байрона і Гвездослава, Франко описує події, що привели до конфлікту між Каїном і Абелем і до вбивства останнього з них. У Байрона Каїн замислений в душі титанізму англійського поета – як повстанця проти божественної волі. У словацького поета П. О. Гвездослава Каїна зображено у подвійній іпостасі: з однієї сторони – як повстанця і засуджувача божественного сотворіння, а з іншої – як символу страждань людської істоти, спокушеної злом. У своїй поемі український поет слідує за скитанням персонажа після заповідання братовбивства по фантастичній і страхітливій пустині з метою посилення почуття ізоляції і самотності засудженого на безперервне заслання. Кінець-кінцем Каїн все-таки доходить до воріт «раю», якого так називає гіркою іронією, бо там, по суті, бачить людське суспільство, яке побивається у, на перший погляд, непримиренних і кривавих протиріччях між «деревом життя» і «деревом пізнання». Мільйони людей змагаються дістатись до принадливих плодів пізнання, які однак не вгамовують їхній голод і особливо – не надають їм спокою. Більше того, пізнання стає своєрідним яблуком розбрату. Той, кому вдасться покуштувати його плід, починає уважатися єдиним власником правди, в ім'я якої буде поневолювати і вбивати. Надмірно вживані, плоди пізнання набули інше призначення – немирне, нелюдське і антилюдське: камінь, лук, стріла, вогонь та сокира, відкриті на протязі довгих віків, були відвернуті від їх мирних цілей і перетворені на засоби знищення життя. Отож, причина не полягає в науці, а в її використуванні у шкідливих цілях:

Так, значить, знання
Не винно тут!
Воно ні зле, ні добре.
Воно стається добрим або злим
Тоді, коли на зле чи добре вжите.

Картина ворогуючого світу доводить Каїна до висновку, що науку слід «помирити» з життям, іншими словами – науку слід поставити на службу добра. Але він помирає, будучи випадково вбитим перед тим, як передати свій меседж людям.

З погляду Івана Франка, письменника кінця XIX століття, ясно вичитується антипозитивістська реакція і спроба відновити класичну рівновагу між наукою і «серцем», ушкоджену романтиками в одному смислі, а позитивістами – в іншому.

Наративній структурі поеми властива лінійна еволюція, вона складаючись із чотирьох частин, не розділених автором як таких: скитання, споглядання людського «раю» (своєрідного *Theatrum mundi*), медитація про устрій світу, вбивство Каїна. Сюжет, зведений до небагатьох перипетій самотнього персонажа, є неконфліктним. Протягом певного часу, поки не помер, його супроводжує сестра, німа присутність, наявна в сюжеті додатково задля того, щоб розворушити його сумні спогади і підсилити каяття. Потім, аж вкінці дороги появляється незрячий, який нехотючи вбиває його. Епічна «порожнеча» сповнюється сильним ліричним наводненням.

Друга філософська поема великого розміру Івана Франка *Мойсей* в деякій мірі багатша на події. Додержуючись якимось чином біблійного тексту, поет настоює над моментами максимальної напруги між духовним керівником Мойсеєм і євреями, які, утікши з єгипетського рабства, скитаються, шукаючи дорогу до рідних місцевостей – благословенної землі. Але Мойсей помирає в момент, коли бачить вдаліні «обітовану землю». Очевидно, поема Франка – це парабола. Зображенням стражденного шляху євреїв пустелею він, по суті, описує трудний шлях до волі свого народу.

3 румунської переклав
Іван Ребошапка

2016-й – рік Івана Франка

Іван КІДЕЩУК

СУЧАСНІСТЬ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ІДЕЙ
ІВАНА ФРАНКА:
«ОДВЕРТИЙ ЛИСТ ДО ГАЛИЦЬКОЇ МОЛОДЕЖІ»
– ВЧОРА І СЬОГОДНІ –

Господь благословив Україну та український народ геніальними людьми як Шевченко та Франко в тяжкі часи російського та австро-угорського абсолютизму для того, щоб зберегти істину про колишні заможні князівську та козацьку держави, пригноблені, знищені та пошматовані по досі сильними володарями, такі своїми християнами, як скаржився Шевченко про сусідів, щоб зберегти цілісність української землі та невмирущу красу української мови і пісні, згадати світу, що існує оцей «рід красний і прекрасний» – український народ, що має право розвиватись і творити під синім небом на волі, подібно іншим народам світу. За свій любий народ та неньку Україну свідомі над свідомими українцями – Шевченко і Франко – пожертвували власним життям, перший десятирічним каторжником в пустинях Азії та постійно переслідуючим царською Росією, а другий – кількарізним тюремником австро-угорців ще за років студентства та на протязі життя, приниженим, як і його предтеча, за правду, волю і незалежність свого народу, за віщі заповіді нової долі України, яка залежала від самого таки українського народу, від захисту волі, рідної української мови і державності, а це – святині Богом подаровані, невід'ємні ідентичності однієї нації, і тому, національні, загальнолюдські (див. В. Косяченко, *Та неоднаково мені...*, Чернівці, 2010, с. 250).

Енциклопедична постать Івана Франка, що наполегливою самоосвітою здобув фантастичну світову культуру і збудував на ній велетенську творчість у всіх жанрах, – це постать українського митця, «гіганта праці і мислі», як назвав його Михайло Возняк («Велетень думки і праці», Київ, 1958), бо він ціле своє коротке і драматичне життя (60 років!), подібне жорстокістю до шевченківської долі, поважав свої два обов'язки: святий обов'язок перед народом і працю, безперервну, невтомну працю для піднесення народу (*Там само*). Завдяки Франкові український

народ пізнав цінності староіндійської, єгипетської, китайської, вавилонської, грецької та арабської культур і ближчих до нас – слов'янську, німецьку, англійську, італійську, французьку, ісландську, шотландську, угорську, албанську й інші культури. Як бачимо, І. Франко асиміляцією всесвітньої культури намагався всіма силами підняти свій народ, зокрема молодь, заради якої постав відомий його «Одвертий лист до галицької молоді» (1905), в якому висловив мрії відкрити своїм країнам, не тільки галичанам, а всім українцям, що настав час істини, якого треба використати, готуватись і працювати над собою до гідності поступу. Це значить прийняти у «Ваші серця могутній імпульс до нового життя..., до нової праці, до перебудови вашого власного Я, відповідно до нового світогляду» (див. Проект www.managementcom.ua). Іван Франко з великою скромністю та ввічливістю застерігає молодь, як уникнути силу абсолютизму, австро-угорського та російського, озброєного трьома доктринами – православія, самодержавія і обрусенія, тобто автократизму церкви, держави та русифікації, які, з російської сторони, залишилися і досі тими самими перепонами, тільки у нових формах нагромадження капіталу у всепотентних олігархів, якими були в часи Франка, бо церква і зараз вважає, що існують ті ж самі великороси з великим московським патріархатом, єдиний руський/російський народ і мова його та держава, і тому звідки взялися українці, український народ та навіть Україна, яких засуджував сам президент Росії. Іронічно, але й з боєм в душі, з цієї точки зору висловився критик Віктор Косяченко про гірку сучасність України та українців: «Доборолись і напоролись», тобто «заорали», виконуючи напівслухняно поради старшого брата, бо коли не хочете Росії, другій державній російської мови, російської державної і церковної опіки, тоді маєте... війну на Сході».

(Продовження на 6 с.)

2016-й — рік Івана Франка

СУЧАСНІСТЬ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ІДЕЙ ІВАНА ФРАНКА: «ОДВЕРТИЙ ЛИСТ ДО ГАЛИЦЬКОЇ МОЛОДЕЖІ» – ВЧОРА І СЬОГОДНІ

(Продовження з 5 с.)

Попереджував ще тоді І. Франко, що кожна доктрина висуває «на задній план живі люди і живі інтереси», бо на Україні, чітко доказував автор-аналітик, панує «автократичний доктринаризм», в якому була «скована» не тільки рідна мова, була вихована «велика часть світлих українців», яка в душі признавала себе «gente Ukraini, natione Russe» (Боже, яка віща правда, що й досі діють на Україні, навіть у високих колах вирішальних державних посад люди, душі яких явно дорожили й дорожать фантомом «великої неподільної Росії»). Іван Франко наполягає на ідеї духовної чистоти українця, щоб не допускати «моральної гнилизни» «потоків шумних фраз», тобто не слухати запроданців та демагогів, а замінити це все живим моральним почуттям «гартованих волею» і любов'ю до свого народу, тихою працею». Молодим ще, Франко був революційним демократом, і його радянська критика довгий час називала «вічним революціонером», «каменярем» за назвою одноіменного вірша, хоч митець людського поступу змінив свої переконання на користь виховання національної свідомості свого народу, асиміляції духовних цінностей людства і любові до мирної всемогучої праці, бо тільки вона – радилка мати поета – «доведе тебе до людей» («Пісня і праця»). Дана ідея виступає на першому плані у своїм щиросердям, правдивим листі до молоді, за допомогою якої автор надіється «гоїти рани» винародовлюючих претензій державної великоруської нації культурою та всеукраїнським національним почуттям і працею, та «не ждати російської свободи, щоб захистити свої інтереси, посади та доходи без праці, бо до легких заробітків та посад всі біжуть», іронізує народним жартом Іван Франко. Україні він рекомендує негайно «змінити курс свого національного корабля, настроїти всі наші думки і плани, програми на інші діапазони». «Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів (...). Ми

повинні – всі без виємка – поперед всього пізнати ту свою Україну, всю в її етнографічних межах, у її непересічнім культурнім стані, познайомитися з її природними та громадськими болячками і засвоїти собі те знання твердо, до тої міри, щоб ми боліли кожними і частковим локальним болем і радувались кожним, хоч і як дрібним та частковим успіхом, щоб ми розуміли всі прояви її життя, щоб почували себе справді, практично частиною його» (Там само).

Як бачимо, це – батьківський заклик, звернений не тільки до молоді, а й до всього українського народу – до усвідомлення національного почуття гідності і свідомості, особистої і колективної відповідальності кожного із нас за те, що ми діємо кожний на своєму місці для України, бо тільки з наших дрібних, часткових вчинків, «болів та успіхів» ми здатні зрозуміти «всі прояви і життя», почуватися живою і невід'ємною частинкою великого державного організму своєї батьківщини, справжніми і вірними синами нееньки України. Уточнення Івана Франка попереджує, що такий стан цивілізації – думок, планів і програм «нового діапазону» життя на Україні залежить від нашої самоосвіти і самопізнання, нашого «непересічного культурного стану», який нам треба постійно творити, зберігати і примножувати у наших «етнографічних межах», щоб почуватися не галичанами або буковинцями, а українцями без кордонів, всіма «без виємка» бути вірними синами української землі, як сам Мойсей українського народу, – Франко, який старався всіма своїми силами віри і любові вірно служити йому, навчати своїх молодих побратимів, бо справжній поступ, – думав вкінці свого короткого життя колишній «революціонер», – полягає у мудрості людини, чистоті її душі і в праці на благо свого народу, тобто у нашій любові до свого ближнього. Науку Івана Франка треба сприйняти сьогодні за сучасну, бо вона ґрунтується на біблійних принципах мудрості і любові, єдності та праці, без яких нічого не вдіяти людині: «Тож благаю вас, браття, / Ім'ям Господа нашого Ісуса Христа, / Щоб ви всі говорили те

2016-й — рік Івана Франка

саме, / і щоб не було поміж вами поділення, / але щоб були ви поєднані / в однім розумінні і думці одній!» (Перше послання ап. Павла до коринтян 1:10). Про мудрість людини, її працю та діла, про силу і вічність трійці християнських чеснот згадує Книга Еклезіяста.

В античні часи в давній Греції та Римі народ шукав мудрості на майдані, як свідчить своїми порадами Катон Старший: «Illud stude agere, quod iustum est. Ad praeorium stato» («Борись лише за добре діло. На майдан не запізнуйся»), що й сталося у 2013 році в Києві, коли народ і, зокрема, молодь зібрались на київському майдані, де вимагали діалогу з урядовцями колишнього президента Януковича, але замість діалогу та забезпечення демократичних прав вони були прийняті зброєю та кулями, якими було застелено площу трупами та залито невинною молодіжною кров'ю «небесної сотні», як стали називати по досі павших героїв за волю і незалежність та краще життя на Україні. Уряд упав, тільки наступ проти мирної України не зупинився на цьому, а розпалився ще дужче з претекстом «дружньої» Росії та російського лібералізму, що ніби-то для росіян, які живуть на Україні, стала загроза, і тоді на сході держави, в

Донецьку та Луганську, найбільших індустріальних зонах, розпочалась несправедлива війна проти мирного українського народу, в якій загинуло кілька тисяч людей і, на жаль, жах поки що не зупинився. Задумуюсь, чому на сучасний майдан виходять люди страйкувати, а не проводити демократичний діалог, щоб відкрити найкращі життєві варіанти для соціально-економічного поступу. Ось, наприклад існував би майдан в часи Тараса Шевченка, з-за царської Росії, і там разом виступали б Шевченко, Костомаров, Квітка-Основ'яненко, Лазаревський, Репніна, Гребінка, Гулак-Артемівський, П. Куліш і навіть П. Корсаков, Чернишевський, Достоевський і ін., і карали б Тараса тяжким десятилітнім засланням? Шевченко у своїй творчості висловив народний біль і захищав своїм поетичним словом святу правду, єдиномисліє і братолюб'є, а хто засвоїв і послухав його поради-святини та заповіти по досі? А сьогодні деякі не признають його мученицьке життя, існують ще й такі наклепники, що намагаються знести національного поета з п'єдесталу!

Іван Франко також перетерпів долю арештанта, працював як надлюдина, щоб допомогти своєму народові просвітитись, а у своєму відкритому листі радив 110 років тому, що курс до нового життя можна створити тільки зразковою світовою культурою та працею, в єдності і любові до свого народу і держави, але хто його послухав? На відкритий лист Франка і відгуків в Інтернеті дуже мало, бо сьогодні люди зацікавлені тільки грішми, через які і власних дітей покидають, продають свою рідну мову, народ та батьківщину, тобто... що сіють, те й жнуть.

Як висновок згадую слова ближчого до нас Євгена Маланюка, який застерігав свій народ, що «Нечитання знесе Україну зі світу», а наш сучасник Богдан Смоляк наголошує, що людині треба хоронити падіння духом тільки культурою, бо «Людина, що не підпускає до себе книжки, – страшна. Усі її природні здібності спрямовані на вивіщення повсякденного примітивізму...» Отже, хоч би єдину книжку читати – Святе Письмо! – тоді будемо мудрі над мудрими, і Бог хоронитиме нас. Тож слухаймо святих апостолів та геніїв наших з їхніми віщими заповідями, і тоді розлілється над нами, українцями і всіма людьми, Божа благодать.

2016-й – рік Івана Франка

Іван РЕБОШАПКА

РУМУНСЬКА БАЛАДА МАЙСТЕР МАНОЛЕ В ПЕРЕКЛАДІ ІВАНА ФРАНКА

(Продовження з № 262)

Дослідження румунської балади *Майстер Маноле* у порівняльному контексті з легендами та баладами про спорудження веж, мостів, церков чи монастирів можна б здійснити в наші дні (евентуально групою дослідників і при допомозі комп'ютерної техніки, оскільки на сьогодні етнографічного і фольклорного фактажу і наукових розвідок надто багато), наслідуючи слушну дослідницьку методологію, пропоновану Іваном Франком у вступі до *Студій над українськими народними піснями*, в якому він підкреслював, що хоч дотодішні бібліографічні праці цінні, вони «все-таки не входять занадто в деталі, реєструють томи, їх розділи, групи або розвідки, *але не дають детального і систематичного огляду самого матеріалу* (курсив наш – *I.P.*). Зрештою, сама бібліографія, сухий реєстр титулів хоч би й усіх пісень одної за одною не дасть іще користи для науки. *Тут потрібне щось більше, потрібне спеціальне оброблене, виконане по правилам історичної та літературної критики, яке б перебрало текст за текстом, варіант за варіантом, віднайшло й усталило їх взаємний зв'язок, вияснило різниці та розгалуження редакцій і дозволило нам пов'язати ті пісні скільки можна з певними територіями нашої країни, з певними історичними традиціями, з культурною і політичною еволюцією нашого народу*» (курсив наш – *I.P.*).

Дещо з сугерованого Франком, на 17 років раніше (1896 р.) виявив у своїй розвідці *Легенда майстра Маноле у модерних греків* румунський вчений Лазер Шейняну, розглядаючи тему будівельної жертви у греків й її відображення в баладах Південно-Східної Європи, допускаючи із-за тодішньої недостатності фольклорних джерел, що балади південно-східних європейських народів – новогрецького походження. Шейняну намагався також виявити спільні і відмінні риси кожної національної баладної версії, наголошуючи «незрівнянну брутальність грецької версії» і «ніжність, сповнену граціозності поетичних творів у сербів та румунів». Те, що Шейняну називав брутальністю, то – ритуальна дія архаїчної стадії мотиву будівельної жертви¹².

Темою балади *Майстер Маноле* зайнявся професор Бухарестського університету Думітру Каракостя у своєму літографованому курсі лекцій *Balada populară română* (*Румунська народна балада*), прочитаному

протягом 1932-1933 навчального року¹³, в якому вся демонстрація веде до виявлення вищості румунської балади у порівнянні з рештою балканських варіантів – наданої їй глибоким смислом будівельної жертви і комплексним зображенням головного її персонажа.

Згодом, тема будівельної жертви була розглянута молодим, згодом відомим румунським знавцем релігійного світу Мірчею Еліаде на лекціях, прочитаних ним протягом 1936-1937 рр. в Бухарестському університеті. На їх основі 1943 р. появилася фундаментальна його монографія *Коментарії до легенди Майстра Маноле*¹⁴, в якій, спростовуючи погляди про будівельну жертву Тейлора, Гайдоза, Сарторі, Вестермарка й інших, він виявляє справжнє коріння ритуалу в людській передісторії: пожегненням людини «несамовитою смертю» репродукувалася первовікова жертва, якою народжувався космос чи Вселенна і надавалось потрібної стійкості новозбудованій споруді. Таким чином пояснюється і трагічний кінець сюжету про будівельну жертву, він задовольняючи вимоги прадавньої концепції, вимислом якої став міф про будівельну жертву. Явний архаїзм сюжету про будівельну жертву М.Еліаде виявив переважно з румунських легенд у співставленні з іншими балканськими паралельними матеріалами і підкреслив це в своїй праці з 1955 р.¹⁵, беручи до уваги розповсюдження легенд і повір'їв у зв'язку з будівельною жертвою, вбачаючи у баладі гето-трацьке успадкування з можливим доіндійсько-європейським корінням. Дана гіпотеза підтверджується архаїчним характером консервативного балканського півострова, в якому наявно багато древньоіндійсько-європейських елементів. Пізніше Еліаде нераз повертався у своїх працях з 1962, 1964, 1970, 1972 рр. до широкого типологічного вивчення, вповні присвяченого баладі про майстра Маноле. Мірча Еліаде повернувся до цієї теми у незакінченій праці *Manole et les rites de construction* (*Маноле і будівельні обряди*).

Деякі аспекти дослідження цієї комплексної теми, які можна б уважати доробками Франкового задуму, опрацьовані у наш час російськими, українськими та румунськими дослідниками. В обширній своїй студії *Строительная жертва* Д.К.Зеленін¹⁶, наприклад, відзначає, що ще в 1928 р. звичай замурування живих людей у фундамент чи стіну спорудження німецький етнограф Р.Штубе (Stübe) називав темніом

2016-й – рік Івана Франка

Vaupfer, тобто «жертвою при будівництві чи жертвою будівничих», даний звичай будучи розповсюдженим «по всьому світі і в народів всіх культурних ступенів» – в Китаї, Японії, Індії, Сіаме, на островах Борнео, в Африці, у семітів, в Новій Зеландії, на о. Таїті, на Гавайських і Фіджійських островах, у Південній Америці. У всіх європейських народів він був розповсюджений в середні віки, і під різними формами дожив до наших днів в окремих обрядах. Легендарні розповіді про даний звичай, – підкреслюється в статті, – «вповні реалістичні, тобто, це не простий вимисел поетичної фантазії», про що свідчать археологічні розкопки. На думку автора, історія побутування цього звичаю в Європі припадає на феодальне суспільство. Далі, посилаючись на праці Якова Грімма (1835), Ріх-а Андре (1878), Ф. Лібрехта, Ед. Тейлора, Фр. Панцера (1847), Вука Караджіча, А. А. Навроцького, І. Кнаппера, П. Сарторі, Фр. Краусса, В. Ессе, Юл. Ліппера, А. Е. Богдановича, І. Бистрона, І. Н. Смірного й інших та на власні розвідки, Зеленін подає майже вичерпну картину звичаїв, пов'язаних з будівельною жертвою в Європі та в інших сторонах світу, звичаїв, в яких наявні і прадавні елементи, які увійшли конструктами в румунську баладу *Майстер Маноле*. У Саксонії, недалеко Рейхенбаха, наприклад, при будівництві залізнодорожного мосту в долині Гольч *що за день споруджували, вночі розвалювалось* (подальшими курсивами відзначимо спільні загальноєвропейські і румунські конструкти аналізованої балади – *I.P.*), аж поки будівельники не замурували хлопчика у фундамент споруди. З тієї ж причини були замурувані діти (хлопці) при спорудженні мостів в німецькому місті Галле (1841) і в Смередево (1929) моста із Бельграду в Панчево, при спорудженні Сурамської кріпості на Кавказі чи древньоруського кремля «дитинця». Корисне для нашої розвідки є відзначення Зеленіним двох інших фактів: 1/ у слов'янських народів будевельною жертвою переважно стає *перша особа, яка проходить побіля місця будівництва і 2/ так поступають частіше молоді жінки*, як дружина майстра Маноле. Дуже близькою до румунської балади є сербська пісня *Будівництво Скадра*, про спорудження кріпості Скадр на річці Бояні: три брати Мрлявчевичі (король Вукашин, воєвода Углеша і Гойко) 300 майстрами не могли за три роки вимурувати ні фундамент, бо кожного разу *що вспівали зробити за день, віла вночі розвалювала*, і сама вона порадила замурувати у фундамент дружину одного з трьох братів-будівників, жертвою ставши дружина молодшого брата Гойко, яка, як Анна майстра Маноле, *спочатку сприйняла її замурування як жарт*, але усвідомивши трагізм свого становища і побачивши відмову її *благання*, попросила майстра залишити отвори для її грудей, щоб могла кормити одномісячного сина, і такі

ж отвори для очей, щоб могла його бачити. Аналогічні твори наявні в Болгарії. В легендах про спорудження кремля в Нижньому Новгороді будівельною жертвою стала молодиця Алена, дружина місцевого купця Григорія Лопати, а замурував її *головний майстер*, як у румунів – Маноле. *Дружину майстра замурувано* і в італійській легенді про спорудження мосту через річку Арту, *який постійно розвалювався*. У візантійській хроніці Малали йде мова про те, що при заснуванні міста Олександрії Олександр Великий приніс в жертву дівчину Македонію, Август при заснуванні Анкіри – дівчину Георгію, Траян при відбудові міста Антіохії – красиву антиохійську дівчину Калліопу. Типологічна спорідненість існує між румунською баладою *Майстер Маноле* і німецькою легендою про спорудження замка в Нейенгагені: рицаря Ухтенгагена будівник запевняє збудувати якнайкращий замок, в противному разі він буде живцем замуруваний. Після завершення споруди Ухтенгаген запитав, *чи майстер не може ще кращий замок збудувати*. *Відповівши послухливо, що може*, його зразу ж схопили і замурували.

Вивченням цього питання займався бувший відповідальний сектора етнографії та фольклору Клузького центру суспільних наук (Centrul de științe sociale, Cluj) Іон Талаш, який спеціалізувався (1967 і 1971 рр.) у питанні порівняльного вивчення європейських балад у Deutsches Volksarchiv (Freiburg, Німеччина). Він вповні віддався комплексному дослідженню балади *Майстер Маноле* ще з 1962 р., займавшись у першій своїй розвідці трансільванськими її варіантами¹⁷. Цьому питанню згодом Талаш присвятив свою монографію з 1973 р.¹⁸, основану на розгляді 165 варіантів, більшість з яких сам відкрив, а в адекватній есенціалізації теми застосував, як і М.Еліаде, методологію розгляду «комплексу звичаїв, магічних практик та легенд», пов'язаних з темою спорудження храмів і ін., паралельно розглядаючи і мотив будівельної жертви. Такий розгляд допоміг йому окреслити архаїчний субстрат балади та етапи її еволюції від форми легенди у прозі, яка має етнографічну цінність, до вищої стадії її художності у віршовій формі. Віддавши найбільшу частину монографії структурному аналізу румунських і балканських варіантів, Талаш встановив морфологічну специфіку двох румунських типологічних груп – північної і південної, найдавнішими текстами уважаючи трансільванські колядки ліричного характеру, в центрі яких знаходиться дружина майстра Маноле. На основі вичерпного розгляду типології даної балади Іон Талаш встановив і спільні ноти румунських і балканських варіантів: «нестійкість стін споруджень, потреба вмурування жінки у стіну (фундамент) споруди, пожегнення найкращої з-поміж дружин мулярів».

(Продовження на 10 с.)

2016-й — рік Івана Франка

РУМУНСЬКА БАЛАДА МАЙСТЕР МАНОЛЕ В ПЕРЕКЛАДІ ІВАНА ФРАНКА

(Продовження з 9 с.)

Тему будівельної жертви у записаних у наш час трансільванських варіантах зайнявся і професор Бухарестського університету Міхай Поп¹⁹.

Цікаві факти стосовно зв'язку майже подібного звичаю з історією українського народу (про що йшла мова у Франковому задумі — *I.P.*) наводять у своїй статті викладач Національного університету «Львівська політехніка» к.арх. Ю.Діба²⁰. Цитований звичай майже подібний, але не тотожний із звичаями, пов'язаними з будівельною жертвою, бо в документах, в яких він атестований, стосовно «теренів Русі від язичницької доби до кінця XIV ст.» — як вказує автор, — йде мова про *поховання* (майстрів) у власному приватному храмі чи «тих, що давали гроші на церкву і будували її», а не про майстрів чи когось іншого *замуровування* живим як будівничу жертву у стіну споруди.

Г. Н. Логвин і Б. О. Тимошук²¹ подають інформацію, яка частково може послужити виясненню сугерованого Франком явища територіального взаємного зв'язку легенд на дану тему, у цьому випадку — українських і румунських, оскільки Тимошуківі українські легенди походять з українсько-румунського пограниччя: як і в колядці про спорудження св. Софії, так і в «легендах, пов'язаних із спорудженням білокам'яного храму XII ст. у Василеві на Буковині (курсив наш — *I.P.*) наявна участь жінки. В іншій легенді, надрукованій Тимошуким у своїй збірці²², ім'я майстра — Манолій, а сюжет легенди співпадає в деталях (на що наголошував Франко — *I.P.*) з румунськими легендами: після трьох днів мурування церкви, майстри «що за день звезуть, те вночі боги повалять». Звернувшись «до найстарших [= редакційна варіативність: в сучасного оповідача мислення згідне із сучасними суспільно-історичними реаліями — *I.P.*] за порадою», майтрам було сказано, що «потрібні під перший камінь кістки і кров людська». «На ранок майстри домовились» (не присягаючи, як в румунській баладі — *I.P.*), що, точно як в румунській баладі, «замурують в стіну ту жінку, яка першою до них прийде». Далі — оповідь легенди Тимошука наслідує румунську баладу. Прикладом сугерованого Франком розгалуження легендарних редакцій може послужити Тимошукова легенда (стор. 100) про те, як «неперевершені майстри своєї справи» (порівн. вірші румунської балади: «*Nouă meșteri mari, / Calfe și zidari, / Și Manole, zese, / Care-i și întrece*») «вже закінчували роботу (спорудження церкви у Василеві), а боярину (в рум. баладі — воєвода Чорний — *I.P.*), що володіла селом, запитала будівельників (як

в рум. баладі воєвода Чорний — *I.P.*): «Чи думаєте спорудити (в рум. баладі — «чи майстри спроможні») спорудити — *I.P.*) храм такої ж висоти (в рум. баладі — «такої ж величності» — *I.P.*) і в інших володіннях», на що отримала, як воєвода в румунській баладі, ствердну відповідь, розгнівалася і «наказала зняти ристування» (= ніде, здається, не зустрінутий румунський мітофем в українських легендах — *I.P.*). Як і в румунській баладі, будівничі «виготовили з драниці крила, та коли почали стрибати з даху, крила їх не витримали, і майстри порозбивались на смерть».

Як вказувалось раніше у даній статті, Іон Талош довів, що з-поміж 165 варіантів сюжету балади північна (трансільванська) його група має архаїчний характер, твори цієї групи побутують у формі колядок, в центрі яких знаходиться дружина майстра Маноле. У буковинському варіанті з Василева, правдоподібно, наявний маргінальний рефлекс настільки багатого територіально-центрального румунського віршованого репертуару на тему жертви спорудження. Незважаючи на те, що в легенді Тимошука йде мова про «спорудження білокам'яного храму XII ст. (!) у Василеві», датація цієї історичної події настільки великої давнини на основі легенд — ризикована справа, бо той чи інший історичний факт носій народних творів, в залежності від його обізнаності чи необізнаності з історією, міг був «приписувати» будь-кому. Відомо ж бо, що реальні історичні явища та події в народній пам'яті зберігаються приблизно на протязі трьох поколінь (150-200 років), відомі дві протилежні тенденції — архаїзація і модернізація (осучаснення) — зумовлюють в народній пам'яті зміни, в яких першочергову роль відіграє уява народного носія-творця, породжуючи анахронізми. Підсумовуючою розвідкою на дану тему можна уважати працю Вячеслава В. Іванова *Происхождение и трансформации баллады о мастере Маноле*²³, в якій на основі багатой літератури розроблено і ряд аспектів, що співпадають із сугерованими Іваном Франком у своєму задумі. Як випливає із самого заголовка, Іванов, в основному, потрактував дві складові даної теми: 1/ походження фабули творів про майстра Маноле і 2/ — її варіативні трансформації у різних народів протягом часу.

Стосовно першої складової автор поділяє думку (висловлювану й іншими дослідниками раніше нього), що фабула про майстра Маноле основана на міфологічній розповіді про будівника, який приніс в жертву свою дружину, замурувавши її в стіну будинка, міста чи моста.

2016-й — рік Івана Франка

Даний мотив, для якого, можливо, існував історичний прообраз, приналежить до архетипу обряду будівельної жертви і відомий він в достатньо ранньому періоді на Балканах, як свідчать візантійські джерела. У Греції, в деяких частинах Балкан (в тому числі і в Румунії) збереглися до цих пір сліди будівельного ритуалу жертвопринесення у виді обряду «втєчі тіні» людини. Давню форму сюжету балади вивчив Мірча Еліаде (1943) на основі румунських і балканських матеріалів (1977). Еліаде, а раніше нього Лазер Шейняну (1896), дійшли висновку, що сюжет балади оснований на будівельному ритуалі.

На думку Мірчі Еліаде, жертвопринесення було необхідним для того, щоб у будинок, монастир чи кріпость увести душу, а для цього живу істоту слід було убити, таким чином нова споруда одушевлювалась, тобто одержувала душу і могла продовжувати своє існування. Гіпотезу Еліаде Іванов уважає безперечною, оскільки ще в перших десятиліттях ХХ ст. сліди даного ритуалу зберігались в айнській традиції на Хоккайдо і «важлива жіноча міфологічна і ритуальна фігура в домі була зв'язана з духами предків».

Теж стосовно питання походження фабули про майстра Маноле Іванов цитує вказання Мірчею Еліаде того факту, що в мистецтві древньої Європи існували статуї-менгіри з обрядовим зображенням на стінах, а найбільш характерних жіночих образів такого роду відомо з пам'яток трипільської культури на території Румунії (Кукутень, 3380 р. до н.е. і 3000 р. н.е.). Іванов піднімає питання збереження історичної і ритуальної пам'яті і чи настільки ранні культу поклоніння жіночому образу можна прямо пов'язувати з принесенням в жертву жінки, що лежить в основі балади про Маноле. Відповідь Еліаде, відзначає Іванов, — ствердна, вона оснований на результатах археологічних розкопок стоянок енеолітового часу в Румунії, а обряди, як твердив Еліаде (1978), можуть зберігатися протягом чотирьох-п'яти тисяч років.

Зміст ритуалу, як і його характер, наголошує Еліаде, мінялися, відбувалося витіснювання язичницьких представлень і нашарування нових. Так пояснюється перехід від жіночої постаті міфологічного статусу до реальної жінки і принесення її в жертву — для надбання спорудою «власного тіла». В умовах розповсюдження християнства відбулося інше нашарування: Божа милосердність проявляється в тому, що Він намагається задовольнити блага майстра Маноле зупинити його дружину, яка не підозріває небезпеку і упорно продовжує йти назустріч своєї погибелі.

Стосовно другої складової теми даної статті — трансформації фабули балади про майстра Маноле — Іванов тієї думки, що спочатку слід би реконструювати

«исходный сюжет» (тобто архетип) балади багаточисленних її версій, відомих на таких мовах, як новогрецька, румунська, аромунська, сербсько-хорватська, болгарська, циганська (келдерарська), фіно-угорська, фіно-волзька мордовська, вірменська, грузинська. Питання віднайти місце на Балканах, де зародилася балада, досліджується уже протягом ста років, але вчені поділяють різні погляди. Одні з-поміж них (Політіс, Коккьяра, Караман) первинним уважали новогрецький прототип. М. Арнаутов був тієї ж думки, уважаючи, що з болгарського типу постав румунський і албанський типи. Петар Скок передбачав значний аромунський вклад у розповсюдження мотиву балади. Виграшем дослідження багаточисельних мовних варіантів даної балади стало виявлення її інваріантної схеми, яка, розуміється, по-різному «одягається» в кожній національній традиції. Інший вираш це той, що вся різноманітність варіантів складається з двох тематичних частин: 1) успішне завершення споруди і 2) зображення жертвопринесення, обидві частини також відзначаючись детальною варіативністю.

Примітки

11 У підрозділі *Tipuri ale discursului baladesc* його монографії *Retorica folclorului (Poezia)* (Colecția «Universitas»), Editura Minerva, București, 1978, p. 166-191.

12 Lazăr Șăineanu, *Legenda meșterului Manole la grecii moderni*, «Studii folclorice», București, 1896.

13 Даний курс появився друком у виданні: Dumitru Caracostea, *Poezia tradițională română*, București, Editura pentru Literatură, 1969, vol. II, p. 185-223.

14 Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, București, 1943.

15 Mircea Eliade, *Maître Manole et le monastère d'Argeș*, București, 1955.

16 Див. видання: Д.К.Зеленин, *Избранные труды*. Статьи по духовной культуре. 1934-1954, М., «Индрик», 2004, с. 145-175.

17 Ion Taloș, *Balada meșterului Manole și variantele ei transilvănene*, «Revista de folclor», anul VII (1962), vol. 1-2, p. 22-57.

18 Ion Taloș, *Meșterul Manole. Contribuție la studiul unei teme de folclor european*, București, Editura Minerva, 1973.

19 Mihai Pop, *Nouvelles variantes du chant du Maître Manole (Le sacrifice de l'emmurement)*, «Romanoslavica», IX. Referate și comunicări prezentate la cel de al V-lea Congres Internațional al Slaviștilor (Sofia, 17-23. IX. 1963), București, 1963, p. 427-445.

20 Ю.Діба, *Поховання архітекторів у Давній Русі у світлі українських легенд про будівничих*, УДК 72.033.4(477)«11/14».

21 Г.Н.Логвин, Б.А.Тимошук, *Памятники культуры СССР: исследования и реставрация*.— М., 1961.— С. 37-50.

22 Б.О.Тимошук, *Зустріч з легендою*, Ужгород, 1974.

23 Вячеслав В. Іванов, *Происхождение и трансформации фабулы о мастере Маноле* // Научная цифровая библиотека ПОРТАЛУС № 1108058400 (Философия), 10 февраля 2005.

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

INDIFFERENS TA DIFFERENS ЖАНРОВОГО ПОЛЯ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЕЗІЇ (МОЛИТВА – РЕЛІГІЙНИЙ ГІМН – ПСАЛОМ)

Вивчення історії літературної молитви, літературного псалма, релігійного літературного гімну (або їх стилізацій чи переспівів) в українській літературі, як і в будь-якій іншій, неможливе без точного окреслення жанрових особливостей цієї духовної поезії. Для їх розрізнення необхідно знайти певні спільні універсальні види властивості (*indifferens*) та водночас і їх невід'ємні особливі (*differens*) прикмети.

Усі ці три жанрові утворення в тій чи іншій формі присутні в основних релігіях світу. Та й самі релігійні культури також, маючи багато ознак *differens*, мають і те *indifferens*, що їх об'єднує, творить видову цілісність: «Оскільки всі релігії можна порівнювати між собою, оскільки всі вони є різновидами одного явища, – стверджував Еміль Дюркгайм, – то неодмінно існують головні елементи, спільні для них». Найголовніше, що «ці зовнішні схожості засвідчують наявність інших схожостей, які є куди глибші» [10, с. 8]. Жанри молитви, псалма, гімну у різних релігіях отримують специфічні жанрові прикмети – власне під впливом *differens* у цих різних релігіях.

Поставлена в такому ракурсі проблема вже розглядалася в науковій літературі. Однак певні аспекти, задекларовані в ній, потребують уточнень. Тому наша мета – виокремлення основних жанрових особливостей молитов, псалмів, гімнів (зокрема й літературних) у молитовному дискурсі, а завдання – означення тих основних жанрових особливостей, які дали б змогу розрізнити, відокремити поетичні перспіви псалмів від літературної молитви чи літературного гімну.

Дехто з дослідників серед споріднених з молитвою жанрів, окрім псалма та гімну, називає і замовляння [див.: 8, с. 12]. Щодо останнього, то все ж, як нам видається, воно не зовсім вписується у жанровий простір духовної поезії. Відомий шведський феноменолог релігії Гео Віденгрєн наголошує, що «*релігія та магія є двома діаметрально протилежними психічними реакціями*. В релігії людина відчуває свою залежність від сили, яка окреслює її призначення у бутті; в магії ж людина вважає сама себе тією силою, або ж принаймні має над цією силою контроль» [25, с. 20].

Відмінність магично-сакрального замовляння (або заклинання чи магичних формул) від молитовних

жанрів полягає у їх світоглядній приналежності: перші характерні для магично-ритуального світобачення. У них об'єктом впливу виступає навколишній світ, процеси в якому може змінити сама людина силою свого слова. Усі три інші жанрові утворення (*молитва – релігійний гімн – псалом*) відображають релігійне світоуявлення, віру в можливість впливу на зовнішній світ за допомогою діалогу з божеством (цей суб'єкт у замовляннях відсутній). Однак замовляння можуть трансформуватися, наприклад, у народні молитви, які мають багато жанрових ознак молитви [див.: 7].

Канонічне християнське визначення молитви розрізняє молитви старозавітні та новозавітні. «Постійний констант старозавітних молитов притаманний безпосередній зв'язок із життям народу», вони «ґрунтуються на тому, що було і що є. Їх лейтмотив, щоб у майбутньому <...> спасіння Боже було подароване землі... За змістом молитва Ізраїлю нерозривна з його історією» [20, с. 437]. Новозавітна молитва відкриває нову перспективу: це перехід від «інстинктивного прохання» до «правдивої молитви»; тут християнська «любов є основним стержнем молитви. Вона має бути умовою молитви і її завершенням» [20, с. 441]. Мірча Еліаде вказує, однак, на безпосередній і тісний зв'язок поезії та ідейного, семіотико-семантичного наповнення старозавітних та новозавітних молитов. Молитва «Отче наш» як «вираження гебрейської побожності» «не стосується першої особи однини, окремої особистості, вона виразно використовує множину: Отче *наш*, хліба *нашого* повсякденного дай нам сьогодні, прости *нам* провини *наші*, визволи *нас* від лукавого. Її зміст має за взірць молитву *кадіш* зі старої Синагоги й віддзеркалює тугу за віднайденням первісного релігійного переживання: епіфанії Ягве як Батька. Однак текст [молитви], яку пропонує Христос, є коротшим і динамічнішим. Одночасно будь-яку молитву повинна пронизувати *справжня віра*...» [23, т. 2, с. 278].

Єпископ Калліст Уер, аналізуючи теологічні особливості молитви, твердить, що «найпершою умовою здійснення богослужіння або молитви є стояти перед Господом. [...] Молитися – це не обов'язково просити Бога про щось. Не потрібно навіть застосовувати слова, бо дуже часто найглибшою і най-

сильнішою з усіх молитов є просто чекати на Бога у тиші» [21, с. 65]. Під час молитви, продовжує він, *homo religiosus* «відчуває водночас милість і справедливість Господа, його доброту та суворість» (йдучи за псалмом 100 (101)) [21, с. 66]. При молитві «ми послуговуємося насамперед словами, і ці слова мають буквально значення, усвідомлюване раціональним розумом». Але поруч із тим, «поза своїм первинним значенням, окремі слова і фрази, сповнені асоціацій та напівтонів, містять у собі приховану силу й поезію. Тобто у своїй молитві ми вживаємо слова не лише буквально, а й з певним забарвленням. Через поетичні фігури – навіть якщо тексти здебільшого є ритмічною прозою, а не римованими строфами – ми надаємо словам нового значення» [21, с. 68-69]. Тут принагідно слід наголосити, що саме таке тісне поєднання молитви та поезії заклало основи майбутніх трансформацій канонічних молитов у їх перспіви та художньої традиції створення літературних молитов. Саме це явище є, зокрема, тим *indifferens*, спільним, що лучить усі три жанрові утворення, які розглядаються у нашому виступі. На прикладі молитви Ісуса Христа та інших молитов Біблії можна виокремити такі характерні для цього літературного жанру риси: 1) певний емоційний пафос (урочистість); 2) особливе душевне налаштування або релігійно-душевний стан піднесення; 3) традиційна структура (заклик, прохання та славослів'я), за допомогою яких стає можливим діалог людини з Богом [див.: 22, с. 70].

Одночасно «почуття єдності у молитві, що його переживав вибраний народ, покладено у підвалини створення Псалтиря і прийняття його Церквою». І разом із усім, додають автори «Словника біблійного богослов'я», «Псалтир – це збірник застиглих формул та обрядових приписів» [20, с. 438]. Додаймо, що ця «застиглість» притаманна й канонічним молитвам загалом: вона утворює своєрідну художню матрицю, яка дозволяє виокремити у ній ту першооснову, що вказує на жанрову приналежність літературної молитви, літературного гімну, літературного псалма чи переспіву. Близька молитовна спорідненість між молитвою та псалмом зауважується задовго до юдеохристиянської традиції – вже у традиції шумеро-аккадійській, де «у культурі великої ваги набирають особисті молитви та покаянські псалми. Тексти та образи Псалтиря співзвучні із близькосхідною поезією, особливо ханаанською і сирійсько-палестинською культурною традицією».

Сергій Аверінцев зауважує, що Псалтир – це саме та із старозавітних книг, яка «отримала єдину свого типу релевантність для щоденного молитовного життя

християн...» [2, с. 465]. Псалтир – єдина старозавітна книга, яка (поруч із новозавітними – євангеліями та Апостолом) була включена до літургійного канону. Їх читання під час Божественної літургії складало річний цикл, що було важливим елементом структурування християнського календарного року як цілісного «сакрохронотопу». Саме це надавало Псалтиреві специфічного, особливого статусу серед книг Старого Завіту в християнській традиції. Псалми були популярною формою спілкування людини з Богом, тому часто використовувалися з цією ціллю нарівні з молитвою, а вся збірка сприймалася «не як книга ліричної поезії, а як книга молитовних гімнів. Попри тематичну різноманітність вони зберігають єдину літературну традицію і «дух» єврейського народу» [13, 344].

С. Аверінцев акцентує й на тому, що «єврейською (івритом. – В. А.) Книга Псалмів називається так, як називалася вже в часи Кумранської громади, *Книгою Хвалень* [...]. Ще одна назва, може, ще древніша, Книги Псалмів, яка збереглася в Єрусалимському Талмуді [...] – *Книга Піснеспівів*» [3, 23]. Книга Псалмів або Книга Хвалень в історії європейської культурної

Мукачівський Псалтир. Рукопис. Пергамент. XIV-XV ст.
Закарпатський краєзнавчий музей

традиції стала однією з підвалин, на яких у цій традиції зароджувалася духовна поезія: «Християнська релігійна лірика завжди, від самого початку орієнтувалася на поетику і загальний образний лад «Книги Хвалень» – це стосувалося як візантійської, так і європейської гімнографії. Перехід релігійної поезії християнських країн на живі національні мови зумовив появу безлічі поетичних перекладів та переспівів псалмів» [17, с. 23].

Тематика псалмів дуже різноманітна: «найбільше творів релігійно-величального змісту, центральний мотив яких – прославлення Бога і Божої величі все-світу.

(Продовження на 14 с.)

Євсебій ФРАСИНЮК

Г. С. СКОВОРОДА: ПІСНЯ 19-а – «...ПРОТИ ПРАВИТЕЛІВ ЦЬОГО СВІТУ ТЕМРЯВИ»

В сей кінець: «Нам бо треба боротися не проти тіла й крові...»

(Послання апостола Павла до ефесян: 6-12)

«...розтопчиш лева і дракона.» (Псалтир: 91-13)

«Візьміть також шолом спасіння і меч духовний, тобто слово Боже.»

(Послання апостола Павла до ефесян: 6-17)

Ах ти, нудьга проклята! О докучлива печаль!
Гризеш мене змолоду, як міль одяг, як ржа сталь.
Ах ти, скука, ах ти, мука, люта мука!

Де не піду, все з тобою всюди всякий час.
Ти, як рибонька з водою, завжди біля нас.
Ах ти, скука, ах ти, мука, люта мука!

Звіряку злу заколеш, якщо візьмеш гострий ніж,
Але нудьгу не побореш, меч хоч буде і гостріш.
Ах ти, скука, ах ти, мука, люта мука!

Добросердечнеє слово коле сих звірів,
Воно завжди готове внутрі твоїх роздумів.
Ах ти, скука, ах ти, мука, люта мука!

Христе, Ти – меч небесний в плоті нашої піхві!
Почуй скрик наш слізний, щади нас од сих звірів!
Ах ти, скука, ах ти, мука, люта мука!

Твій нам голос згори сладкий, якщо возреве,
Як блискавка, полк звірів всіх гадких розжене.
Геть ти, скука, геть ти мука з димом, з чадом!

*Складена 1758-го року в переяславських степах,
в селі Коєраї*

*На основі оригіналу та перекладу В.Шевчука
упорядкував Євсебій Фрасинюк*

Насамперед треба зауважити, що перші два епіграфи Пісні 19-ї подані фрагментарно, спонукуючи нас, таким чином, глянути на цілі фрази: «Нам бо треба боротися не проти тіла й крові, а проти начал, проти властей, проти правителів цього світу темряви» (Послання ап. Павла до ефесян: 6-12), «На гада й змія будеш наступати, розтопчиш лева і дракона» (Псалтир: 91-13). Третій епіграф виявляється своєрідним підсумком перших двох.

Тіло й кров, людська плоть, самі/сама по собі не грішні/грішна. Український поет-мислитель чітко визначив поняття гріху своєю творчістю і висловив виразно своїм афоризмом: «Насіння лихих справ – лихі думки». Означає, що «світ темряви» складають лихі думки-ставлення: нудьга, брехня, фарисейзм, лицемірність, пихатість і т. п. 91-ий розділ Псалтиря має заголовок «Бог – вічне пристановище людей» і радить-навчає людину своїми стихами діяти засобами Божого слова: чинити добро і говорити правду. Тільки така «зброя» поборює лихі думки і стає ангелом-хранителем людини в найнебезпечніших її пригодах.

З точки зору структури, текст Пісні 19-ї складають шість двовіршів, а кожному двовіршу додається рядок-рефрен, який висловлює ставлення творчого «Я» відносно теми – «нудьги». В нумерології цифра два означає гармонію, архетипом котрої є учитель. Якщо враховуємо і рефрен, то отримуємо тривірш, а цифра три означає самовираження.

Вживаючи уособлення, український поет-філософ звертається до «нудьги», як до найсильнішого суперника агори своїх роздумів, прямо, особовим займенником «ти» і за допомогою вигуків «Ах» та «О», щоб таким обуренням-ненавистю, але й подальшими аргументами остаточно побороти цього «звіра/ворога» людського ества: **«Ах ти, нудьга проклята! О докучлива печаль! Гризеш мене змолоду, як міль одяг, як ржа сталь».**

Щоб пізнати детальніше оцю «звіряку злу», заглянемо у ВТС сучасної української мови: «нудьга» = 1. Стан, викликаний бездіяльністю, відсутністю розваг; сум, досада... 2. Стан, що характеризується неспокоєм, тривогою в поєднанні з сумом, апатією; туга, журба. Вважаємо, що головна ознака цього стану є **бездіяльність**. Підтверджує наше міркування, знову ж таки, сквородинівський афоризм: «Розум завжди любить до чогось братися, і коли він не матиме хорошого, то звертатиметься до поганого».

Епітет «докучлива печаль» сугерує край терпелювості/обуреності поета-мислителя, – грань, після якої слідує кардинальне рішення. Синтагмою «гризеш мене змолоду» він уточнює темпоральний вимір життя людини, в якому може появиться такий «ворог» блаженності людини, людського світу вза-

галі, і котрого випробування сам пройшов. Вживані порівняння для визначення заподіяної шкоди, як духу, так і плоті, не потребують додаткового коментаря. Без відповідного життєвого досвіду та відповідної мудрості молода людина може сприйняти нудьгу/бездіяльність навіть як свою екзистенційну складову: **«Де не піду, все з тобою всюди всякий час./ Ти, як рибонька з водою, завжди біля нас».**

Таку помилку можна вважати головним гріхом молодості. Тому, мабуть, третій двовірш приготував засоби боротьби. Найголовнішим є уточнення, що «нудьга» – не зовнішній ворог людини, а внутрішній: **«Звіряку злу заколеш, якщо візьмеш гострий ніж,/ А нудьгу не побореш, меч хоч буде і гостріш».** Тобто і зброю проти нього треба знайти внутрі себе: **«Добросердечнеє слово коле сих звірів,/ Воно завжди готове внутрі твоїх роздумів».** Нудьга – це стан, який не стосується нашої плоті, хоч нищить її, а стан нашої душі та духу. Треба тільки привести їх в стан діяльності «до хорошого» – і зброя готова: «добросердечнеє слово»! Це – ключовий вираз головного меседжу цього лірично-розмислюючого дискурсу.

Добро серця – це душевна любов до ближнього і дорога до блаженності. Слово – це вияв духу людини і, якщо зароджується в любові, то створює оту божественну гармонію життя-буття люду... «Добросердечнеє слово» є сотворінням людських «роздумів», оснований на святій Правді. Наскільки буде більше роздумів, настільки скоріше народиться добре/правдиве слово, а тут можна вбачити глибинність Божого «помішання єдиної мови на землі» біля Вавилонської вежі.

Як можна визначити правдивість слова/дороги? В християнській вірі визначається за допомогою Христових вчень: **«Христе, Ти – меч небесний в плоті нашої піхві!/ Почуй скрик наш слізний, щади нас од сих звірів!»** Роздуми, освітлені вченнями Ісуса Христа, гартують «меч» поборення нудьги/звіра. Вважаючи людську плоть піхвою небесного меча, Скворода створює алегорію святого поєднання праху і духу людини та одне із найсвітліших зображень праведної людини в баченні справжнього «релігію». Молебне звернення другого рядка – це найщиріше признание Божої Правди як «вічного пристановища людей».

Останній двовірш виражає переконання поета-віруючого не тільки в правдивості Христових вчень, але і в потужності/ефективності в боротьбі з ворогом людського ества: **«Твій нам голос з неба сладкий,**

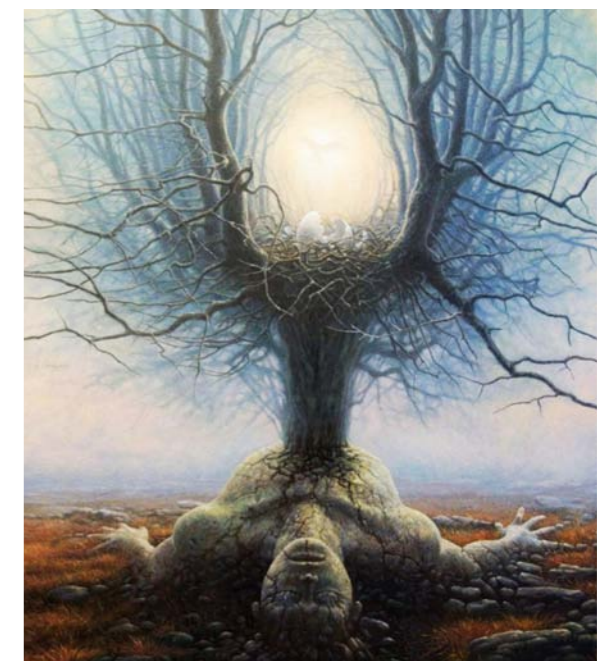
якщо возреве,/ Як блискавка, полк звірів всіх гадких розжене». Епітет-метафора «голос сладкий» в поєднанні з обставинно-умовною синтагмою/реченням «якщо возреве» складає оксиморон, в якому вживане дієслово вселяє значення: «погрозить», «дійде до вух», «переможе».

Після останнього двовірша вживаний рефрен змінюється: **«Геть ти, скука, геть ти, мука, з димом, з чадом».** Вигуком «геть» і тим же особовим займенником «ти» поет-мислитель знову звертається прямо, але ставлення його є зовсім інше, він поборює/відкидає ворога/нудьгу із власного ества та із ества всіх помудрілих людей, вважаючи її останком даремно згорілої енергії, а то й отруйною речовиною як в дусі, так і в плоті людини.

***

«Кінцева мета життя – твердить К. Г. Юнг – це повна реалізація «Я», тобто становлення єдиного, неповторного і цілісного індивіда». Цей процес він назвав «самореалізацією». Не забути, що й наші пра-пращури арії встановили свій «арійський шлях самореалізації»: думати правдиво, говорити правдиво, чинити правдиво. Це означає, за Сквородою, бути постійно **діючим у світлі Правди!**

Життя – це гра за правилами Правди, неповторна для кожного окремого індивіда, а кожний вихід поза це правило – то крок від самореалізації власного Я, і не тільки... Наскільки в суспільстві більше індивідів, що виходять поза таке правило, настільки те суспільство зменшує свій шанс самореалізації, дезгармонізуючи складові Всесвіту та спонукуючи Верховну Мудрість до непощадних мір...

Тарас ДМИТРИК, викладач кафедри української та іноземних мов Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького

СЕЛЯНСЬКИЙ КОБЗАР

ДЕЩО З ІСТОРІЇ ПЕРШОГО ПАМ'ЯТНИКА ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКОВІ В ГАЛИЧИНІ

В самісінькому центрі приміського села Лисиничі, затисненого між Львовом і Винниками, знаходяться дві визначні історичні пам'ятки: перший пам'ятник Тарасові Шевченкові в Україні (якщо не враховувати пам'ятника на могилі Кобзаря на Чернечій горі у Каневі) та меморіальна дошка про перебування на території села козацького табору під час облоги Львова козацькими вівськами гетьмана Богдана Хмельницького у 1648 році.

Спортове товариство «Сокіл», котре з 1903 року мало свій осередок в Лисиничах, дбало про виховну і патріотичну роботу в середовищі української молоді. До осередку лисинецького «Сокола» в 1908 році належали: Данило Вендиш, Дмитро Хомин, Дмитро Ціцяла – співголови, а також Дмитро Бедрій, Семен Бубела, Ілько Вендиш, Лев Вендиш (прадід автора статті), Теодор Вендиш, Василь Гнатовський, Семен Чупа, Ярема Яворський. Того таки 1908 року громада завершила будівництво нової мурованої дзвіниці біля церкви великомучениці Параскевії-П'ятниці. Після будівельних робіт залишилося ще досить тесаного каменю, тож на прохання товариства парох церкви о. канонік Іван Бакович пожертвував цей камінь на пам'ятник Тарасові Шевченкові.

Підготовка до спорудження пам'ятника тривала довго. Слід було отримати дозвіл на його спорудження. Хоч українці становили більшість мешканців села, та за намовою місцевих поляків пропольський уряд у намісництві Галичини довго зволікав із наданням дозволу. Чекаючи на позитивне рішення австрійських властей, ініціатори не сиділи склавши руки. В 1910 році при читальні «Просвіта» засновується «дута оркестра» – духовий оркестр, закупаються музичні інструменти за позичені 600 австрійських корон під заставу маєтку Данила Вендиша.

Отримавши всі необхідні дозволи, громада Лисинич взялася до роботи над зведенням пам'ятника. Первісно монумент мав вид піраміди, яку завершував кам'яний хрест, під ним розгорнута книга із написом: «Боже великий, єдиний, Русь-Україну храни», посередині постаменту – фотографія Тараса Шевченка, і пам'ятний напис.

Відкриття пам'ятника було присвячене 50-літтю з дня смерті Великого Кобзаря і відбулося 17 вересня 1911 року. Напередодні львівська газета «Діло» помістила оголошення: « – Українська Львівська Громадо! В неділю дня 17 с.м. о год. 2. пополудни відбуде ся святочне відслоненє пам'ятника Тараса Шевченка, який здвигнули члени читальні «Просвіта» в Лисиничах під Львовом. Се вельми потішающий прояв, що перший памятник Нашому Ґенієви здвигнули селяни своїми власними силами і з власної ініціативи. Се найлучший доказ, що мимо всіляких перепон росте і кріпшає у нашого народа національна свідомість а з нею зрозуміне ідей голошених безсмертним кобзарем. Проте народним обовязком кожного свідомого Українця взяти участь в тім сьвятї та своїм прибутем причинити ся до звеличання та піднесеня духа нашого селянства. Кому отже дороге імя Нашого Ґенія, нехай не стягаєсь прибути на се народне сьвято. Для Львовян збірна точка о год. 1. з полудня на Личаківській рогачці. Комітет.» (Газета «Діло», ч.205 за 1911 р., с.5 – стиль і правопис оригіналу збережено).

На свято прибуло багато гостей та делегатів від різних українських організацій – «Просвіти», «Січі», «Соколів», «Сили», Українського Студентського Союзу, а також посли – депутати австрійського парламенту та галицького сейму. Очевидець – кореспондент газети «Діло» – так описує урочистості в Лисиничах: – **Посвяченє і відслоненє пам'ятника нашому безсмертному Т.Шевченкови в Лисиничах відбулося вчера помимо не сприяючого веремя. Лисиничі, історичне село, бо підчас облоги Львова в 1648 р. стояли тут табором козацькі полки з гетьманом Богданом Хмельницьким на чолі. Сей селянський пам'ятник Тарасови побудований з ініціативи Лисиницької читальні «Просвіти», коштом самих селян. Сьміло можемо сказати: пам'ятник Т.Шевченкови від українського селянства. Вже з рана в неділю погода химерила, хмарно й холодно, дощ, болото. Тому багато людей не поїхало зі Львова, думаючи, що сьвято перенесуть на слідууючу неділю.**

Не зважаючи на всі прикрі обставини всетаки потягло до Лисинич чимало люда зі Львова. Зараз за личаківською рогачкою чекало кілька підвод, які дала гостинна лисенецька громада гостям до розпорядимости. Другою дорогою, яка веде до Лисинич, їхали і йшли гості з Винник і сусідних сіл. Візжаючи в село, далеко видно синьо-жовті хоругви. Майже в самій середині села стоїть церква, біля неї школа і читальня «Просвіта». Як раз проти читальні, на горбі здвигнено пам'ятник. Приїзжих гостей привитала дута оркестра лисенецької читальні. Прибуло кількадесят «Соколів» зі Львова з д. Цегельським на чолі і Винник. Не зважаючи на болото, через все село ішли «Соколи» з прапором, а попереду йшла музика Товариства «Сили» зі Львова. На сьвятї явили ся також делегати отсих товариств: «Просвіти», «Українського студ. Союза», львівської «Січі» й «Сили», читальень «Просвіти» з передмість жовківського й личаківського, винницької і ин. З послів були д-р Цегельський і о. Фоліс. Між гістьми було також кількох закордонних Українців (очевидно йдеться про М.Грушевського та інших підданих Російської імперії, що тоді проживали у Львові – прим. Автора). Серед присутних замітили ми також д-ра В.Кушніра та багато осіб з Винник, між цими нотара В.Лукича Левицького, суддю Антона Рака і и. Після богослуженя почало ся о 2. год посьвяченє пам'ятника в яким взяли участь – оо. Ев.Шухевич з Підберезець, Фоліс, Гірняк з Винник, Долинський зі Львова і Бакович, місцевий парох. По довершеню акту посьвяченя почали ся промови.Перший промовляв о. Гірняк, котрий зазначив, що сей памятник є нашою твердинею, такою самою як всі наші культурно-просьвітні товариства, на яких ми опираючись дійдемо до кращого культурного життя. В імени тов. «Просвіта» промовив д-р Е.Озаркевич, починаючи цитатом з Шевченка: «І день іде і ніч іде, І голову схопивши в руки, Дивуєш ся чому не йде, Апостол правди і науки...» Такі слова одчаю викликало на уста поета безвідрадне положенє його народу погруженого в тьмі і нужді. Потреба було людини, якаби зібравши в своє серце біль усього народу, його бажаня, тугу за минулим і порив на зустріч будущому, долонею пророка показала шлях на зустріч сонця, добра і любови. Таким пророком, говорив бесідник – був безсмертний Тарас, що любив свій народ і вірив в день його воскресеня. Сам він терновим шляхом ішов крізь жите, не побояв ся життєвих невзгодин

і ворожого насильства. Віщим серцем відчував поет, що «Встане Україна! Сьвіт правди засьвітить і помолять ся на волі невольничі діти» – співав він. І нарід наш не погиб, а пішов у бій з Шевченковим кличем на устах: «Боріте ся! Поборете!» Тут д-р Озаркевич відкрив покривало, що заслоняло пам'ятник, кажучи: «слава Тобі батьку Тарасе, що виховав наше поколінє, що вміє Тебе шанувати. Поглянь на сей робучий народ, що здвигнув тобі хоч кам'яний пам'ятник, але кровавим потом і сьюзами. Слава тобі батьку Тарасе, що збудив

наш народ до нового житя, воскресив Україну: Ще не вмерла Україна!» Будеш батьку панувати поки живуть люди». По відограню оркестрою гимну «Ще не вмерла» промовляв д-р Л.Цегельський, який почав послідними словами перед бесідника і кликав нарід до діяльної праці і боротьби за здійсненє ідеалів Тараса, висловлених словами: «В своїй хаті своя правда, і сила і воля!» Всі культурні народи змагають до здобутя своєї власної держави і много вже здобуло собі сю незалежність і ми повинні до сего стреміти. Потім промовив делегат Україн. Студ.Союза М.Яворський що зазначив те, що не дивлячи ся на всі перешкоди, які нам вороги роблять, ми йдемо вперед.

(Продовження на 20 с.)

СЕЛЯНСЬКИЙ КОБЗАР

(Продовження з 19 с.)

Народ готов іти на самопожертвуванє і не спинять його розвою ніякі кайдани. Не далекий той час, коли і ми самі «запануємо у своїй сторонці». Відтак промовляли: відпоручник читальні личаківського передмістя, а по нім д-р В. Старосольський в імені «Укр. Соц.-демокр. Партії» та відпоручник чит. Жовківського передмістя і інші. На закінченє попрощав і подякував всім присутнім в імені Лисиницької читальні посол о. Фоліс. По скінчених промовах всі «Соколи» передефілювали перед пам'ятником і на сім офіційна часть свята скінчила ся, а почав ся фестин. – Ф.К. (Газета «Діло», ч.207 за 1911 р., с.3 – стиль і правопис оригіналу збережено).

Лисиницький духовий оркестр дебютував саме на відкритті пам'ятника Тарасові Шевченкові. Усі учасники першого складу «дутої оркестри», котрі не загинули у першій світовій (1914-1918 рр.) та польсько-українській (1918-1919 рр.) війнах, були розстріляні більшовиками в 1939-1941 рр. А о. Іван Баківич, тодішній парох Лисинич, що пожертвував камінь на спорудження пам'ятника, в часі першої світової війни через звинувачення місцевих поляків у москвофільстві загинув у першому в Європі австрійському концентраційному таборі Талергоф. Таку криваву ціну заплатила свідомо українська громада села Лисинич за пам'ятник Кобзареві. Тож не має рації той, хто каже, що у 1991 році українці безкровно здобули свою незалежність – впродовж століть ріки крові лилися за незалежну і соборну Україну.

Вже у перші роки радянської влади пам'ятник Т.Шевченкові зазнав суттєвих змін – хрест із нього було знято, натомість встановлено погруддя поета, напис «Боже великий, єдиний, Русь-Україну храни!» – затерто, первісний пам'ятний напис – замінено. У 1983 році, за пароха о.Євгена Толочкевича, знятий з постаменту хрест було встановлено біля підніжжя дзвіниці при храмі вмц. Параскевії-П'ятниці, щоб таким способом зберегти його від руйнування.

Після проголошення незалежності України на постаменті вдалося відновити первісний напис з 1911 року. Щороку в селі відбуваються шевченківські свята 9-10 березня, в яких беруть участь і духовий оркестр, який минулого року святкував свій

столітній ювілей, і місцевий хор та діти Лисиницької школи. Православна та греко-католицька громади села традиційно відправляють спільну панахиду за упокій душі поета, пам'ятаючи «Заповіт» Кобзаря – «І мене в сім'ї великій, в сім'ї вольній, новій, не забудьте пом'янути незлим, тихим словом!»

18 вересня 2011 року громада села Лисинич урочисто святкувала 100-ліття відкриття першого громадського пам'ятника Великому Кобзареві, спорудженого сільською громадою. Ці урочистості співпали також із відзначенням 600-ліття першої писемної згадки про Лисиничі. В рамках святкувань виступили народний духовий оркестр та сільський хор «Червона калина», заснований в 1924 році, а своїми дитячими спогадами про урочистості сторічної давнини ділилася 103-річна пані Марія Драган, єдиний живий свідок тих історичних подій (на фото):

Львів-Лисиничі, Україна

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XIX)

Фольклористика. 1. Умови її становлення

Як і україністичне мовознавство, про яке йшла мова у попередніх статтях даної рубрики, так і україністичне літературознавство, про яке буде мова в наступних статтях, румунсько-україністична фольклористика столичного вузу Румунії постала й утвердилась у сприятливих умовах дії двох важливих післявоєнних факторів. Перший з них, вирішальний, як уже не раз відзначалося у статтях цієї рубрики, полягав у заснуванні 1956 року Асоціації славистів Румунії, якої програма наукової діяльності, крім дослідження мови, історії, культури та літератури слов'янських нацменшин Румунії, румунсько-болгарських, сербськохорватських, польських, словацьких, чеських, російсько-липованських і українських історичних, мовних та літературних відносин, передбачала і вивчення фольклору цих нацменшин та румунсько-слов'янських фольклорних зв'язків.

Другим вирішальним фактором зародження румунсько-україністичної (слов'янської) фольклористики Бухарестського університету були умови розвитку післявоєнної румунської фольклористики, в яких головну роль відіграли Бухарестський інститут фольклору і його філії в Яссах і Клужі та кафедра фольклору Бухарестського університету, заснована ще 1926 р., керівником якої у післявоєнний час (1968-1975) був славнозвісний професор Міхай Поп, який, згідно з тодішніми законами, мав штатну посаду і в Інституті фольклору, займаючись починаючи з 1949 року його заснування спочатку координацією наукової діяльності (1949-1954), згодом виконував обов'язки заступника директора (1954-1965), далі – став інститутським керівником (1965-1974).

Бухарестський інститут фольклору, як і столична кафедра фольклору, має свою передісторію: 1928 р. був заснований Бухарестський фольклорний архів Товариства румунських композиторів (Arhiva de Folclor a Societății Compozitorilor Români), керований відомим етномузикологом Константіном Бреїлою (до речі, близьким знайомим українського етномузиколога Філарета Колесси, який подарував першому одну із своїх фундаментальних праць), а 1945 р. в рамках Національної ради наукових досліджень (Consiliul Național de Cercetări Științifice) Румунської Академії створено Комісію з питань фольклору, керовану

професором Бухарестського університету Думітру Каракостя. Паралельно діяв і Бухарестський гурток фольклористичних студій (Cercul de Studii Folclorice).

Протягом чотирьох десятиліть фольклористичних польових обстежень, починаючи з 1909 по 1949 рік, проведених багатьма фольклористами, зокрема такими етномузикологами, як Г.Брязул, Б.Барток та особливо Константіном Бреїлою, який свої поміщицькі прибутки витрачав на воскові валики для записування музичного фольклору, назбиралось багато матеріалів, на основі яких в рамках Румунської Академії 1949 р. заснувався Бухарестський інститут фольклору, наукові плани якого передбачали систематичне поповнення колекцій шляхом польових обстежень, вивчення словесного та музичного фольклору, народних танців, так званого тоді сучасного фольклору, питань народних традицій і їх осучасненнь тощо. Настільки масштабні і складні дослідницькі наміри потребували вироблення відповідних принципів і робочих методів польових обстежень живого ще тоді фольклорного явища. Добре обізнаний з методологією польових обстежень ще із своєї молодості як учасник групи комплексних досліджень, проведених до Другої світової війни (1929-1936) Суспільним румунським інститутом (Institutul Social Român) під керівництвом відомого соціолога Дімітріє Густі, Міхай Поп накреслив 1956 р. змістовний план питань і перспектив сучасної румунської фольклористики¹, окрему увагу звернув 1959 р. на дослідження сучасного фольклору², на питання фольклорних традицій і їх оновлень³ та на спільні і національно відмінні риси епіки у віршах Карпатського регіону⁴, а 1967 р. видав методологічний покажчик для збирання фольклору⁵.

Як асистент кафедри румунської літератури (1936-1939), керованої фольклористом Думітру Каракостя, але і як досвідчений професор фольклору Бухарестського університету (1957-1975) та керівник Інституту фольклору й учасник багатьох міжнародних конференцій та з'їздів, Міхай Поп здобув велику славу серед фольклористів-науковців, внаслідок якої його було запрошено гостьовим професором університетів Марбурга (Німеччина), Берклей та Анн Арбор (США), Парижа.

(Продовження на 22 с.)

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XIX)

(Продовження з 21 с.)

В 1971 р. його обрано головою Міжнародного товариства етнологів і фольклористів, він також був головою етнологічних товариств Парижа, Нью-Йорка, членом американських академій суспільних наук і численних інших наукових товариств. Міхай Поп – перший румун, удостоєний міжнародної премії ім. Йоганна Готтфріда Гердера.

А як уродженець (18 листопада 1907 р.) марамороського села Глод, що з правого берега Тиси, і випускник (1928 р.) колишнього Сігетського ліцею ім. Драґоша Воде, Міхай Поп уже з учнівського віку, правдоподібно, ознайомився з побутом марамороських українців. Після бухарестських університетських студій з літератури і філософії (1925-1929), протягом 1929-1934 рр. він спеціалізувався у славістиці в Празі, Бонні, Варшаві, а в Братиславському університеті захистив докторську дисертацію на тему румунських складених слів слов'янського походження⁶. Все це та участь на міжнародних конгресах, в тому числі й у бувшому СРСР, поширило його ознайомлення із слов'янським світом,

Студенти, асистенти, кілька дослідників Інституту фольклору на польових обстеженнях осінню 1961 р. в гостях у батьків майбутнього поета (тоді – студента) Іона Андреїце. Автор статті пліч-о-пліч – зліва професора Міхая Попа.

включноїзукраїнським⁷. Крім марамороського учнівського періоду, Міхай Поп принагідно побував і в українців Добруджі під час довоєнних соціологічних досліджень, а після війни – в деяких інших українських місцевостях як інститутський керівник польових обстежень. Отже, як науковець широкого обізнання з питаннями порівняльної фольклористики, фамільяризований взагалі з українським фольклором і з тим, що побутовав серед українців Румунії з усіх чотирьох зон їхнього проживання (Південна Буковина, Мараморощина, Банат, Добруджа), Міхай Поп подумав, що для комплексніших досліджень порівняльного висвітлення перш за все румунського

фольклору в керованім ним інституті повинен би працювати і фольклорист-україніст (пізніше, після лекцій він напучував мене, відзначаючи: «...що ж мені робити з Інститутом, коли всі його співробітники читають тільки ... по-румунському, дехто і по-французькому. Щоб належно вивчати румунський фольклор, треба знати, що знаходиться поза межами Румунії. А в тебе – стільки «капіталів»! – знаєш мови сусідніх народів і можеш по-науковому підходити до вивчення явищ народної культури). З цією метою він зустрівся з нашою групою четвертокурсників, говорив про значення фольклорних досліджень, словом, натякав про задумане ним. На тій зустрічі мене не було, бо ніхто про неї мені не говорив. Але сталося так, що тільки в мене була дипломна робота на фольклорну тему – своєрідна історично-фольклорна мікромонографія рідного села, написана на зібраних мною матеріалах. Офіційним науковим керівником була Магдаліна Куцюк. Не відомо мені, звідки дізнався про це Міхай Поп і на п'ятому курсі навчання на два тижні до захисту запропонував написати неофіційний реферат. Що ж я міг на це відповісти, як тільки дуже здрадуватися, не без певних хвилювань. Покликав мене до інституту, наказав секретарці, що «його немає в інституті», запросив до свого кабінету, закрив двері і – до мене: «Читай». Читаючи написане по-українському, а до того ще й приклади пісень на буковинсько-гуцульській говірці, я почав вагатися, чи професор що-небудь розуміє, але через якийсь час він мене вповні заспокоїв: «Стривай. Яка чудова метафора!» (тоді я ще нічого не знав про біографію Попа, ні те, що він знає польську, чеську, словацьку, болгарську та російську мови, крім західноєвропейських). Закінчилась наша зустріч висновком професора, що у мене, мовляв, є «добре розуміння фольклору». З цього моменту в моєму житті послідував надзвичайно радісний період, сповнений професоровою великою теплотою, порадами і турбуваннями мною, яких я ні від рідного (розуміється, люблячого по-своєму) батька не мав. Це – надто дорога моєму серцю життєва сторінка, яку не стану детально оприлюднювати, щоб не зануджувати шановного читача, і «сухо» зрезюмую її: Міхай Поп «роздобув» робоче місце в інституті, оголосився конкурс, мені вислано бібліографію. На конкурс я не представився, бо раніше державна комісія призначила мене працювати на кафедрі слов'янських мов (представились інші, в комісії була і Магдаліна Куцюк, але нікого не було прийнято, оскільки, як пояснив мені професор згодом, – жоден конкурент «не знав фольклору»). Заключний висновок цієї «історії» не втримаюсь не навести: «Даремно говорив я керівникам факультету, – підсумував Поп, – що ти мені потрібний, бо

вони відповіли, що тебе «виростили» і ти їм потрібний. Але будь спокійний, я працюю і на факультеті, і в інституті, і буду турбуватися тобою, доки не переконаюся, що ти «доріс» достатньо».

Колектив українців, окрім старійшини Костянтина Драпаки і Миколи Павлюка уже із здобутим в Харківському університеті науковим званням, складався з молодих викладачів, і кожний з них, здавалося мені, якось турбувався тільки про себе. Крім цього, літературу викладали Магдаліна Куцюк, Стеліан Ґруя-Яцентюк й інші. До кого ж було мені «тулитись», як не до духовного БАТЬКА Міхая Попа. Саме цим і пояснюється, чому я спочатку дуже серйозно зайнявся фольклором, поряд з деякими факультетськими колегами. Моя тижнева викладацька норма асистента-початківця складалася із семінаріїв з мови, літератури, фольклору і ін., яку, як й інші службові обов'язки, виконував якомога добросовісно, продовжував набувати знань по спеціальності, а паралельно відвідував лекції Міхая Попа з румунського фольклору та цілий ряд його спецкурсів з обрядової пісенності, народних балад, фантастичних казок, фольклорної поетики, науково-дослідницької методології тощо, на яких мені чимраз глибше «розкривався» незвіданий мною науковий світ. Поряд з його трьома асистентами брав участь на факультетських та республіканських студентських сесіях, на літніх практичних польових обстеженнях, організованих факультетом чи Інститутом фольклору, якого я часто відвідував і знав фактично всіх співпрацівників, а то навіть брав участь у певних їхніх працях, як, наприклад, у складанні щорічної бібліографії румунського фольклору⁸, чи у перекладі із сербської чи македонської мов

Примітки

- 1 Mihai Pop, *Problemele și perspectivele folcloristici noastre*, «Revista de folclor», anul I (1956), nr. 1-2, p. 9-35; Mihai Pop, *Probleme und Perspektiven der rumänischen Folklore*, «Demos», nr. 1, 1960, p. 241-244; Mihai Pop, *Perspective în cercetarea poetică a folclorului*, «Studii de poetică și stilistică», București, Editura pentru Literatură, 1966, p. 41-47.
- 2 Mihai Pop, *Câteva observații privind cercetarea folclorului contemporan*, «Revista de folclor», anul IV (1959), nr. 1-2, p. 57-66; Mihai Pop, *Die Organisation der volkskundlichen Forschung in der Rumänischen Volksrepublik*, «Demos», 3 (1962), p. 223-226.
- 3 Mihai Pop, *Tradiție și înnoire în folclorul român contemporan*, «Analele Universității «C.I. Parhon», seria Studii Sociale-Filologie, București, anul VIII(1959), nr.15, p. 39-48; Mihai Pop, *Continuity and Change in Traditional Folklore*, «Journal of the International Folk Music Council», London, The Journal of the Mauts Museum, Douglas, 16 (1964), p. 24-25.
- 4 Mihai Pop, *Elemente comune și trăsături naționale proprii în poezia epică din zona Carpaților*, «Analele Universității București», seria Științe Sociale-Filologie, 13 (1964), p. 15-21;

Інститутський технік-сміхованець (стоячи) вдас, що слідкує за записом автора статті оповіді від старожила. Фото 1961 р.

питальників для складення румунськими етнографами питальника з румунської етнографії. У певний час Міхай Поп пропонував перевести мене на його кафедру, щоб, мовляв, мені, переобтяженому, не мучитись, за що я сердечно подякував йому і в настільки сприятливих умовах розпочав «розорювати» цілинну царину фольклору українців Румунії у приблизно подібних напрямках розбудови післявоєнної румунської фольклористики, тільки, розуміється, у незрівнянно меншій пропорції. До тоді, здається, лише учителька Мирослава Шандро надрукувала дещо з фольклору українців Румунії у бувшій газеті «Новий вік».

(Далі буде)

- Mihai Pop, *Eléments communs et traits nationaux spécifiques de la poésie épique de la zone des Carpates*, «VIII-eme Congres International des Sciences Anthropologiques et Ethnologiques», Moskva, 1964.
- 5 Mihai Pop, *Îndreptar pentru culegerea folclorului*, Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă, Casa centrală a creației populare, București, 1967.
- 6 Mihai Pop, *Cirkevna slovenčina v Rumunov*, «Sbornik Riče Volksmoravske», Bratislava, 1938.
- 7 В його бібліотеці з дарчими написами знаходилися такі книги, як, наприклад, *Funkcie kroja na Moravskom Slovensku* (Vydala Matica Slovenska, 1937) П.Богатирева чи двотомне видання Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії Наук Української РСР *Українська народна поетична творчість*, Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», Київ, 1958.
- 8 Див., наприклад: *Bibliografia etnografică și folclorică românească pe anul 1963; idem, pe anul 1964; ibidem, pe anul 1965* (elaborată în cadrul Institutului de etnologie și dialectologie, București), «Folclor literar», Universitatea din Timișoara, Facultatea de Filologie, vol. 1, 1967, p. 369-487; vol. 2, 1968, p. 495-603; vol. 3, 1972, p. 365-462.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОБРАЗ ДОМНИЦИ РУКСАНДРИ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

(Продовження з № 262)

Усе вдавалося молдавському господареві, поки не виступили на політичну сцену подій козаки. Василь Лупу дбав про інтереси Польщі перед падишахом і, таким чином, багато допоміг полякам, за що 1650 року йому було даровано звання польського громадянина. А все ж слід було ладити і з Хмельницьким, якого Лупу знав ще з Константинополя.

В цей час Богдан Хмельницький, захоплений перемогами, мріяв про нові завоювання і взагалі про широку політику. Людмила Смоляр пише у своїй статті *Розанда Хмельницька – образ жіночої покірності (1630-1686)* (ж. «Наше Життя», березень 2000 р. с. 2.):

Після Зборівської угоди Хмельницький шукає усяких способів, щоб дати лад Україні. Цілий рік він клопочеться про те, щоб скласти федерацію з південно-слов'янських і неслов'янських народів під опікою Турецького султана. Як би до Седмиградії (Трансільванії) та Румунії (Молдавії і Волощини) прилучити ще Україну, то були б великі немов штати придніпровсько-дунайські, і штатам тим не треба було б великого війська, бо найголовніший ворог усіх тих народів, турки, не займав би їх. Але ж, щоб сформувати таку федерацію, треба великої освіти в народі, треба, щоб народ розумів, через що такий лад найкращий. На Україні це тяжко було тоді зробити. Сам Хмельницький бажав такої федерації, але не знав, що і як треба робити, і для реалізації своїх планів надумав одружити свого сина Тимоша із дочкою Молдавського господаря Василя Лупула – Розандою. Молдавія видавалася йому чи не найлегшою здобиччю.

Господаря Василя Лупула не дуже тішила спілка з Хмельницьким, бо й сам він не твердо сидів у Молдавії, тому спочатку почав ухилятися та відмовлятися від такого сватання, але його відмова образила гетьмана, і Хмельницький послав у Молдавію із Тимошем 16000 козаків і 20000 татар.

Ці «свати», як прозвав їх Богдан Хмельницький, восени 1650 року увійшли в Молдавію, попалили і поруйнували багато городів і запалили столицю Молдавії – Ясси. Василь Лупу утік у буковий ліс і, рад-не-рад, мусів відкупитися від татар за «150000 талерів, але лишилися 16000 козаків, яким довелося віддати 10000 талерів відкупного і погодитися на шлюб доньки з Тимошем» – пише та сама Людмила Смоляр.

Цей козацький похід на Молдавію український народ вважав верхом козацької слави, тому і оспівував його в народних піснях і думах.

Одну з таких дум знаходимо у Третьому оповіданні Адріяна Каченка «Оповідання про славне військо запорозьке низове».

Дума оповідає подрібно всі події цього жорстокого «сватання» – походу на Молдавію, починаючи з того, як український гетьман разом з козаками вирушили з Чигарина:

Батьку Зинов-Богдане Чигиринський,
У городі Чигирині задумав вже й загадав:
Дванадцять пар пушок вперед себе одіслав,
А ще сам з города Чигирина рушав;
За ним козаки йдуть, яко ярая бджола гудуть...

Коли козаки дійшли до Дністра, розділились на три частини, а під «городом» Сорока «копляють шанці» і в тих шанцях Богдан Хмельницький «куреном стояв», звідки пише листа до господаря Молдавії:

Ей, Василю Молдавський,
Господарю Волоський!
Що тепер будеш думати й гадати:
Чи будеш зо мною битися? Чи мириться?
Чи городи свої волоські уступати?
Чи червінцями полумиски сповняти?
Чи будеш гетьмана Хмельницького благати?»

Надіючись на допомогу польського короля, Василь Лупу спочатку й не так переживає, мабуть, і не усвідомлює, що може трапитися з ним та його батьківщиною Молдавією.

Тоді Василій Молдавський,
Господар Волоський,
Листи читає,
Назад одсилає,
А в листах приписує:
«Пане-гетьмане Хмельницький,
Батьку Зинов-Богдане Чигиринський,
Не буду я з тобою ні битися,
Ні миритися,
Ні городів тобі волоських уступати,
Ні червінцями полумисків сповняти:
Не лучче б тобі покоритися меншому,
Ніж мені тобі, старшому?»

Така відповідь розсердила українського гетьмана й козаків, і вони вирушили до молдавської столиці Ясс, руйнуючи вогнем і мечем все, що зустрічали на своїм шляху:

Город Сороку у неділю рано знадобіддя взяв,
На ринку обід пообідав,
К полудній годині до города Сочави припав,
Город Сочаву огнем запалив
І мечем сплюндрував.

Нарешті усвідомивши, в якій безвихідній ситуації знаходиться, Василь Лупу пише листа до Івана Потоцького, якого в думі називає польським королем:

Ей, Іване Потоцький,
Королю польський!
Ти ж бо то на славній Україні п'єш, гуляєш,
А об моїй ти пригоді нічого не знаєш;
Що ж то в нас гетьман Хмельницький русин
Всю мою землю Волоську обрушив.
Все моє поле коп'єм ізорав.
Усім моїм волохам, як галкам,

З плеч головки познімав,
Де були в полі стежки, дорожки,
Волоськими головками повимощував,
Де були в полі глибокі долини,
Волоською кровію навиповнював.

Вмісто допомоги Василь Лупу отримує листа від Івана Потоцького, в якому той пише, що краще було йому Хмельницького «у вічні часи не займати», бо гетьман дався і йому, Потоцькому, «гаразд добре знати»:

П'ятнадцять тисяч моїх лицарів стрічав –
Невеликий їм одвіт давав:
Всім, як галкам, з пліч головки поздіймав
Трьох синів моїх живцем узяв,
Турецькому султану в подарунок одіслав!
Мене, Івана Потоцького,
Коронного польського,
Три дні на прикові край пушки держав:
А ні пити мені, ні їсти не дав.
То дався мені гетьман Хмельницький
гаразд добре знати,
Буду його вовік вічний пам'ятати!
(...)
То Василій Молдавський до Ясс прибуває,
Словами промовляє:
«Ой ви, Ясси мої, Ясси!
Були есте барзо красні,
Да вже не будете такі,
Як прийдуть козаки!»
То пан Хмельницький добре учинив;
Польщу засмутив,
Волощину побідив,
Гетьманщину звеселив.
В той час була честь, слава,
Військова справа!
Сама себе на сміх не давала!
Ворогів під ноги топтала.

Не маючи іншого виходу, Василь Лупу погодився віддати свою дочку за гетьманського сина. Договір забезпечувався заручниками з молдавського боку, і весілля намітили на кінець 1650 року. Але тоді був не такий час, щоб справляти весілля, то його відклали надалі, бо вже у лютому 1651 року знову почалася війна: польський гетьман Калиновський вступив в Україну.

(Далі буде).

Іван ЛІБЕР

УКРАЇНСЬКИЙ МІШАНИЙ ХОР «ЗЕЛЕНА ЛІЩИНА»

Протягом своєї понад 60-річної діяльності український мішаний хор «Зелена ліщина» став відомим не тільки в Банаті, а й навіть в усій Румунії. Завдяки праці цього колективу пісенна культура банатських українців стала відомою у всіх місцевостях, де виступав цей хор.

Перед тим, як приступити безпосередньо до історії заснування і діяльності українського мішаного хору «Зелена ліщина», потрібно подати кілька даних відносно місцевості, де він був створений і діяв, та значення цього колективу у житті місцевої, і не тільки, громади.

Хор «Зелена ліщина» знаходиться у селі Копашиль (офіційна назва Копачеле) Караш-Северінського повіту, розташованому на віддалі восьми кілометрів від шосейної Європейської дороги Карансебеш-Тімішоара. Сюди, у це село, понад сто років тому загостили перші закарпатські українці, які покинули свій рідний край у пошуках кращого життя.

Як згадується в різних джерелах (стаття у газеті «Фламура» журналіста Георґе Журма, м. Ришіца; монографія села Копашиль «З високої полонини до зеленої ліщини» Петра та Івана Кимпану; монографія села Зоріле Олени та Ілька Лазарів; передмова до збірки українських народних пісень Банату «Зелена ліщина» Івана Лібера та передмова до збірника «Українські пісні Банату, Румунія» Івана Хланти) на початку ХХ століття значна частина українського населення Закарпаття покинула свої рідні місцевості і переселилася в різні краї Угорщини, Сербії, США, Канадади, Румунії.

В Румунії закарпатці вибрали для оселення краї вирубаних лісів, куди до того часу закарпатські лісоруби прибували на заробітки. Перші такі терени, де осілися закарпатці, це були місця, де сьогодні розміщені села Копашиль, Зоріле і Корнуцел. На цих трьох місцях вони купили ділянки землі, побудували хати, таким чином створивши у Банаті нові поселення з компактним українським населенням, яке і сьогодні щиро зберігає свою мову, пісню і звичаї. Отже, можна стверджувати, що село Копашиль було засноване на початку ХХ століття, коли перші закарпатці переселилися сюди. Таким шляхом, нові громадяни Банатського краю, будучи

під одним і тим самим Австро-Угорським «крилом» із закарпатцями, розпочали господарювати на нових місцях, розмножувати худобу, будувати хати, працювати у лісах. Праця була нелегкою, беручи до уваги, що терени після вирубування лісів потрібно було очистити від пнів і корневища. Для цього селяни були змушені важко працювати, і робота просувалася дуже повільно. Як розказував один із перших переселенців Дикун Юра, коли починали садити кукурудзу, то робота так «пиняво» йшла, що, коли доходили до кінця сівби, на початку тої площі кукурудза вже сходила.

Беручи до уваги, що нові банатці були на початку нового життя, у них і робочої худоби було мало. До цього додається і надто слабка взаємодія із сусідніми жителями Банату, спричинена незнанням мови. Тому труднощів було дуже багато, а рівень життєвих умов дуже повільно піднімався до нормального для тих часів.

Пізніше на заваді покращенню життєвих умов нових банатців стала перша світова війна, у якій полягло багато русинів-українців.

Незважаючи на виснажливу боротьбу із труднощами, які виникають у щоденному житті, українці знаходили час і для розваги. Під акомпанемент скрипки чи сопілки вони часто заводили різні гулі, подеколи танцюючи навіть босоніж. Тим паче, що між новими банатцями було багато сопілкарів та скрипалів.

Макар Василь, с. Зоріле

Сьогоднішні банатські українці, хоч і не бачили їх ніколи, та добре знають із переказів про таких музикантів, як скрипаль Гриць (справжнє ім'я Тюх), Кут Павел, Пішта Іван, Кут Василь, Дикун Митер, Ковбиця Іван, Субота Іван, Вадюник Юра, Мароді Юра, Росоха Митер (Паращук), Росоха Петро, Галашук Іван, Крільо Іван та Крільо Василь із Кричова, Дорунда Іван та Макар Василь із села Зоріле, Бугай Іван та Попович Василь із Корнуцелу.

Ці музиканти (гудакі) спочатку грали кожен окремо, а потім почали гуртуватися у малі колективи, які склалися із першої скрипки, другої скрипки (контра) і бубна або контрабаса, який надавав ритм.

Під час таких гулів співали, танцювали, приказували – усіляко намагалися підтримувати атмосферу розваги.

Що стосується репертуару танців, треба відмітити, що він залишився дуже скромним, та, незважаючи на це, на гуляннях не сиділи по кутах, а такі завжди танцювали. Назви танців були простими: «Танець», «Катеринка», «Міщанинова», «Богарь». Безумовно, без них не обходилося жодне весілля чи інша забава до певного часу, коли увійшли в репертуар класичні танці, як вальс, танго та інші, а частина народних танців забулася, залишився тільки «Танець», який і сьогодні, незважаючи на часи, продовжує бути одним із найпопулярніших. Цей танець дуже простий: група танцюристів стає в коло, спочатку два кроки вліво, два – вправо, а після кількох повторень спочатку крутиться в один бік, потім в інший. Що стосується числа танцюристів одної групи, це вже залежить від настрою, від волі, від необхідності, його можна танцювати удвох, втрох, учотирьох і т. д.

Щодо мелодій, за якими можна танцювати, це вже залежить від музикантів, які знають танцювальний репертуар. Важливим є те, щоби мелодії для «Танця» були дводольними у швидкому темпі. Копашильський хореографічний колектив «Дружба», наприклад, використовував народні мелодії для виконання танців, виступаючи на концертах, організованих місцевим будинком культури чи Союзом українців Румунії.

Банатські українці – це співучі люди. У їхній історії пісня завжди служила для вираження душевного стану: утіхи і суму, радості і незадоволення та ін. Тому вони завжди співали: при роботі в полі, при

скотарстві чи на вечорницях. Донедавна вдень чи вечорами вулицями було чути, як чоловіки, старші чи молодші, ідучи групами, співають. Сьогодні таке явище відбувається ще на Святий вечір, коли ходять вулицями колядуючи.

Донедавна на весіллях не співали ніякі запрошені співаки, а тільки сватівники. Треба зауважити, що в такий спосіб зберігалася і народна пісня в пам'яті народу.

У пісенному репертуарі молодих чи старших «банатців» можна було знайти пісні закарпатського походження: «В зеленім гаєчку», «Черлена ружа трояка», «Перша шіфа ко краю приходить» та багато інших, але поруч із ними появилися й інші: «Аж кілька я світа сходов», «Ой там за горою», «Через пень колоду котити» та багато інших (Див. «Зелена ліщина» чи «Пісні Банату, Румунія»).

Треба відзначити, що окрім церкви, школи та весілля, українці мали багато нагод співати колективно, меншими чи більшими групами. Ці групи були

Молодіжний вокальний гурт, с. Копашиль

завжди випадковими, але треба зауважити, що у школах вчителі і учні співали організовано. Тут уже йдеться про організовані групи. Після другої світової війни у копашильській школі такою організацією займався учитель-пенсіонер Юрій Гордийчук, батько тодішнього директора Копашильської школи, а також учитель Петро Павленко. Крім того, вчителі уже почали збирати молодь і навчати їх українських пісень, як «Не пий, коню, воду», «Звідси є гора, звідти другая» та інших.

Те саме пригадують собі старші люди про учителя-священника Ісидора Мігалевського.

(Далі буде).

Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії • Із сучасної румунської поезії

Дан Іоан Марта

Літературний критик, поет, заступник голови Спілки письменників Румунії «Академус», Дан Іоан Марта народився 1 березня 1967 року в Бухаресті і є автором поетичних збірок «Îngrijitorul de porci» («Хранитель хмар», 2005 р.), «Proscrisul» («Вигнаний», (2010 р.) та «Jumătate trecut, jumătate prezent» («Наполовину присутній, наполовину минулий», 2013).

Подаємо до уваги читачів «Нашого голосу» низку поезій Дана Іоана Марти у перекладі Михайла Гафії Трайсти.

РІЗНИЦЯ

Твої слова цілі, мої тільки четвртини,
твої важать більше,
мої наче пух.

Тільки тоді, коли дозволив їм падати,
радіючи підтримкою твоїх,
вони залишились цілими,
не четвртинами, не половинами.

І повір, я отримав годинник, щоб міряти їх.

Мої постарілись, твої залишились молодими.

ДАХ

Ніхто не виходить в море,
Кожен має валізи, щоб сидіти на них
хвилястим тілом, схожим на тіло хвосточка,
або, принаймні, так леліє шарф.

Ніхто не викликає надвір нікого
у той час, як парасольки для сонця і дощу поламались,
а всередині вивчається збирання в кулаки
еротичності, постарілої в рухах балету.

На кожній хаті
стоять платформи для глибокого буріння,
крізь які добуваються душі.

МАЙЖЕ ПТАХИ

На вулиці, коли турбуєшся про першу зустрічну дитину,
втираючи їй сльози й безнадію,
на кожній твоїй долоні закарбовуються половини птахів.

В небі згряє малює цифру лету.

Десь внизу світ кризи означає недосконалість,
щоб не стати переможеним,
ліпиш смисли заселеного пташиного гнізда.

Час по-хуліганськи лузає насіння.
Плює запізнення на все добре, що можна зробити,
В цей час старожили, наче на кульбабу, дують на небо.

В небі згряє міняє свій колір у леті.

В знак того, що вночі хтось закохується в тебе,
на грудях з'являються татуйовані два птахи насторожені,
і виходиш на вулицю в їхньому одязі.

Коли згряє полює на землю.

ЧАС

Давай не будемо говорити про так звані твої новини,
ні про те, як вдало ти приховала свої мовчання!
Я не в настрої!

За таку дрібничку вимагаєш надто великий процент,
а Шейлока, що позичає секунди,
я не вважаю чудом-дивом.
Навіть алкометром користуватись не буду,
щоб не запримітити,
скільки алькоголю видихаєш.
Ми даремно обірвали б лети один у вухах іншого,
щоденно підтверджуючи,
що перфорація простору між ними
значить тільки обрізання надто старих крил.

А потім,
продавців шовку знайду по всіх дорогах.

Що не знайду, це відповідь на запитання:
Чому під час падіння уві сні
ніколи не ламаються ноги?

Іван АРДЕЛЯН

«Проникла тиша в мою душу...»

Десь залишився нарис

Відмовлявся моїх дум,
що зворушували душу.
Відчуття пом'якшувалися,
вдаряючи мури,
що ховали сліди
моїх тривоги.
Симбіоз
між мріями й надіями,
що був лише моїм,
залишився цілим
і карав мою душу...

Десь,
залишився нарис,
і на сітчатці
створився образ,
оточений уявами
нових моїх дум...

Сніговий обвал

День постарів.
Сутінок ховає обличчя
під хвилями вітру.
Тінь звивається
в глибинах часу,
що розмивається
доріжками снів...

Земля ковтає
вир часу,
що каламутить
спокій обривів.
Черги вітру
отінують очі,
втираючи сльози
серед темної ночі...

Із гомоном
мої береги
ковзаються в море,

наче сніговий обвал,
що підмітає гори...

Нюанс голосу

Нюанс твого голосу
не відчуває будь-хто.
Він проникає
в душу невидимим
чи гарячим,
веселим
чи заплаканим,
світлим
чи темним.
Голос
має свій настрій
чи потяг,
і коли не літає,
карається,
наче пташка,
що тріпається,
коли не знаходить
своє гніздо...

У моїх спогадах

Чую тишу,
що проникла
в душу мою,
зворушену думами...

Проживаю сучасність –
таємницю нового світу,
що народився
із барв поцілунків.

Час копає
глибоку яму,
що веде
у центр світу –
там ховає
гніздо початку...

Ця тиша,
зламана відгуками,
шукає притулок
у моїх спогадах...

Василь Кандінський
До незнайомого голосу

* * *

Тиша
глибока, наче тьма,
ковзає ніжно
поміж берегами дня...

На землі
залишилися сліди,
що, наче думи,
будять спогади...

Буйні вітри
блукають гаями,
розвіваючи страх
поміж ворогами...

Уявлене коло
обіймає смерть і життя,
що пересікаються
на дорозі буття...

Юрій ПАВЛИШ

Із циклу «КОЛИСКА ГОМОНУ»

Невдачі на моді в житті,
Неначе спілкують мобільно,
Неначе їм скрізь і все вільно,
Й подеколи майже все ті.

Підкорені власній меті,
Щоби молодіти надійно,
Невдачі на моді в житті,
Неначе спілкують мобільно.

Завжди у статутній статті,
Працюють подеколи спільно,
Неначе їм скрізь і все вільно,
Й подеколи майже все ті.

Невдачі на моді в житті.

Увічнені тільки боги,
Як віриш в Олімп, у казковість.
А справді життя – земна совість
Та рухи руки і ноги.

Поглянеш лише навкруги,
Увічнює час власну повість.
Увічнені тільки боги,
Як віриш в Олімп, у казковість.

Боги не їдять пироги
І власну не мають убогість.
А справді життя – земна совість
Та рухи руки і ноги.

Увічнені тільки боги.

Шукаю в життєвій ріці
Подеколи ту саму хвилю,
Шукаючи власного стилю –
Вимогливість, не манівці.

На думці снуються синці,
Загатну як знищити брилю.

Шукаю в життєвій ріці
Подеколи ту саму хвилю.

Що в думці, а що у руці,
Знаходиш подеколи силу,
Шукаючи власного стилю –
Вимогливість, не манівці.

Шукаю в життєвій ріці...

Шепочуть життєві звори,
Шепочуть в колиці надії,
Для важної, може, події,
Як рухи у поті зварив.

Час осінню роки збагрив,
Але обросив суховії.
Шепочуть життєві звори,
Шепочуть в колиці надії.

Незвична колиска пори
Освіжує в щирості мрії
Для важної, може, події,
Як рухи у поті зварив.

Шепочуть життєві звори.

Я знов солов'їно зову
Тебе, дорога Незабудко.
Можливо, ти ходиш зі смутком
Круг нашого в тиші ставу.

Наш став твоїм ім'ям назву,
Квіток принесу тобі жмутком.

Я знов солов'їно зову
Тебе, дорога Незабудко.

Я пісню складаю нову
Тобі, дорога баламутко.
Можливо, ти ходиш зі смутком
Круг нашого в тиші ставу.

Я знову солов'їно зову.

Мій вогник ще не догорів,
Він – ти, й ти не згаснеш ніколи.
В мені не згасають уколи
Очей і обличчя, і брів.

Шукаю у пам'яті слів
З Єсеніна, знані зі школи.
Мій вогник ще не догорів,
Він – ти, й ти не згаснеш ніколи.

Я мучився, але не млів,
Та місце у серці не голе.
В мені не згасають уколи
Очей і обличчя, і брів.

Мій вогник ще не догорів.

Коли солов'їє пора,
Птахів, хоч співають, не чути.
Пора має вибрані нути
Спокою, утіхи, добра.

Уява надійна – не гра,
Хоч має свої абсолюти.
Коли солов'їє пора,
Птахів, хоч співають, не чути.

Але, коли гріє дора,
Втихають усі каламути.
Пора має вибрані нути
Спокою, утіхи, добра.

Коли солов'їє пора.

Михайло ВОЛОЩУК

Шукав дитинства

Шукав свого дитинства у дібровах,
Шукав його у пролісках, в гаях,
Шукав його і у казок основах,
Шукав його між квітами і в снах.

Шукав його на степових дорогах,
На всіх стежинах рідної землі,
Шукав його і у важких тривогах,
Відвагу мав шукати і в огні.

Шукав його в садах, шукав на полі,
Шукав його на світлих берегах,
Шукав його і в незабутній школі,
Не обминув ніколи жодній шлях...

Шукав його не раз і між зірками,
На крилах мрії долітав до них,
Я говорив про нього із вітрами,
Хотів питати навіть душ мертвих.

Шукав його подеколи і в хмарах,
І в блискавицях я його шукав,
Дививсь чи не цвіте воно десь в чарах,
Чи десь в долині серед буйних трав.

Шукав його не раз і за кордоном,
Шукав його серед високих гір,
Шукав його я за Божим законом,
Здається, що дійшов я аж в Сибір.

Шукав його і в саяві України,
Й ліси я смерекові перейшов,
Зайшов, мабуть, до кожної країни
З надією, щоб хтось почув мій зов...

Шукаю я його сіянь ще й нині,
Як спраглий в сухе літо джерела,
Оглянув кожний кутик в Негостині,
Але дитинства любого нема.

Микола КОРНИЦАН

Париж

Той погляд твій, останній; дотик твій
примислюєш? Чи тямив, як дрижали
обняті тіні наші в темі чужій,
де нас навечно інші забували?
Стелилась відстань десь у дивовиж,
хлющем з небес зливались лишні ріки.
В твоїй весні казковий цвіт Париж,
аби забути все, мене – навіки.
Твій дотик, той... і погляд, наче скло,
осколки в серці залишив і трішки
того, що ти забула, що було,
де тінь моя ще жде... жде навколішки.

Не забувай!

Не забувай! Лишень не забувай.
Лиш задивись востаннє в мої очі.
Впізнай там безвість, п'їтму упізнай,
і не лишай цю тінь в одвічній ночі.

Не забувай! Хоч уві сні впізнай
уявний блиск душі, яку забули
усі уяви. Ти не залишай,
щоб інші мене взнали, спом'янули.

Не забувай! Востаннє обніми
холодну тінь, застиглу у мовчанні.
Узнай мене за бескедами тьми,
де ще лунають подихи останні.

Не забувай! Лишень не забувай.
Хоч всі забули це ество безвіке.
Хоча би ти довіку пам'ятай,
що пам'ятатиму тебе повіки.

Не забувай! Хоч уві сні узнай
примарний лиск душі, яку забули
усі подоби. Ти не залишай,
щоб інші упізнали, спом'янули.

Хоча би ти довіку пам'ятай,
що пам'ятатиму тебе повіки.

Микола КОРНИЦАН

АБСУРД

(Оповідання)

Уже більше чим рік вона виряджалась в одне і те саме аспідне плаття. Не спізнавалась ніколи. Завжди чекала в тім самім місці, на склянім мості, єдиній артерії, що єднала єдину вулицю надбережжя старого міста з новим містом. Але цей простір, що ряснів архітектурними дивацтвами, залишався завжди чужим. Хоча, наче гранітний і мармуровий колос, його контури проростали прямо перед моїми очима, ота містина мені не була знайомою більш, чим абиякому туристові, який мав намір провести свою чергову відпустку саме тут. А вона, поки що вона лишалася єдиною особою, яку я знав доволі добре і яка мешкала якраз в новому місті. Жартома запевняла, що скляний віадук навіть і не належить нашим просторам. Беручи до уваги з іронією її слова, можна було припустити, що підхожа споруда долала навіть і межі реальності.

– Поглянь і ти, – мовила, – ця вода ще не текла ніколи.

– Саме тому, – підтверджував я, – коли прокидаюся, не знаю, як тебе знайти. Щовечора, зупиняюся тут, припускаю, що повільне витікання світла звільнить твій погляд від будь-якої зайвої прозорості. І тоді зумію впізнати тебе. Навіть і по дрозі темряви, по диханні твоїм.

– Все це... через повітря. Точніше, через його відсутність.

Настигали моменти мертвого мовчання. При всім моїм скептицизмі, я підозрював, що вона заходила занадто далеко. Описуючи позбавлені сутих деталей усілякі там сцени, підмічала усе те, що спростовувало будь-який логічний сенс. Найбільш, однак, тривожила її раптова модальність зупинятись саме там, де чекались підходящі роз'яснення. У ті моменти, в її прозорих очах відкривалось глибоке небо, без жодної тіні, перламутрове і примарне. Опущені на прикрашене квітами церію перило, її руки починали тремтіти. Я шукав абиякого розпізнавального знака, те, що могло б допомогти упізнати її, якщо б зустрілись при денному світлі. Але на її довгих і білих пальцях я не заперічав жодного сліду якоїсь

особливої окраси. Навіть і нігті здавались прозорими.

– Тобі не слідувало б турбуватись, припускаючи, що нас могли б побачити разом. Бо ті місця, які виникають так чітко тільки вві сні, в дійсності вони навіть і не існують. Отже, було б парадоксальною бреднею в відповіднім положенні поступити якось інакше.

– Але я знаю, де саме і в дійсності знаходиться цей міст. І ще знаю, що тобі знаним є тільки один берег. Інший. Той, що не страшить тебе, – нервово зиркала очима.

– Жахають тільки ті віддалі, яких не можна й уявити. І люди. Ті, що оминають призначений спогадам свій скоротечний час. Боюсь, що в одну з ночей ти більше не повернешся сюди. Не через невігластво чи з хтозна-якої іншої причини. А тільки через несподіваний збіг обставин.

– Ти дуже добре знаєш, що в цім випадку ані я не можу змінити абсолютно нічого. Усе те, що трапляється з нами саме тут, відбувається не через нашу волю, – вела вона далі.

Виявляючи її манливу красу, я заперічав, що якась несподівана усмішка вмить приховала можливість тінь її печалі.

– Масш рацію, – підбрала переконливо. – Ми нічого так і не зможемо змінити, але можемо поспробувати знайти самих себе за гранями цієї можливості. І якщо нам вдасться упізнатись...

– Ні! – заперечив я. – При цих обставинах ми знищили б усе те, що побудували за весь цей час. Ми не можемо піддаватись до такого ризику.

– Ризик? І тоді яким іншим словом могли б іменувати усе це страждання? Цю дивну тугу, коли відмовляюся торкатись тебе, бо боюсь, що могла б прокинутись. Ці проєкції підсвідомості, конвертуючи уяву в майже явні зображення.

– Наша доля.

Я замовчав вмить. Усе, абсолютно все починало здаватись знебарвленим. Занадто пізно я зрозумів, що мені не слідувало розповідати саме про наше життя. В мене не було жодного права розповідати їй про щось подібне, бо безсумнівно залишалась тільки теперішність. Тільки тут нам вдавалось упізнатись у всій повноті наших осіб. Тут, де вже більше чим рік ніхто так і не проходив. Тільки якісь сірі птахи зависали над нами, віщаючи холодні дощі. Важкі, мов кам'яні дерева, розмахували гострими тінями на металевім блиску води. То був

ІДЕ ТРАВАМИ ТРАВЕНЬ

Слова Івана КОВАЧА

Музика Юрія ПАРАЩИНЦЯ

Moderato

Voice

Хо-дить травень тра-ва-ми, гей, під ру-ку з вес-но-ю, пі-дбгав-ши
 ру-ка-ви по-легінськи. Ходить травень бруків-ко-ю, гей, під ру-ку з
 склепін-ням. З кучеря-вим сер-цем ук-ра-їн-ця. Ходить травень
 конти-нента-ми, гей, такий щи-ро-сер-дий! Се-ред вулиць йде мрійливо,-
 і-де тра-ва-ми тра-вень...

Ходить травень травами,
гей, під руку з весною,
підбгавши рукави
по-легінськи.

Ходить травень бруківкою, –
гей, під руку з склепінням,
з кучерявим серцем
українця.

Ходить травень континентами,
гей, такий щиросердий!
Серед вулиць йде мрійливо, –
іде травами травень...

час мовчання. Ставало занадто пізно для будь-яких спогадів. То була пора перших спроб забути усе те, що могло б бути реальним.

Лагідним тоном я радив їй, що нам слідувало б шукати те, що являється спільним. Безумовно, що у всім тім обширі припущень і можливостей, в кутах, в яких чергування світла і тіні піддавалось очевидній математичній строгості, ми повинні були винайти щось зовсім явне. «Щось ясне. Ясне. Досить ясне», – повторювали разом, дряпаючи на поверхні мосту усілякі дивні знаки. Еліпси, букви або знаки алфавіту Бройля не залишали жодного сліду в хтиво-вібруючій світлі наступного дня. В спеці кінця серпня, анулюючи майже будь-який чужий слід, залишався явний відтінок її запаху, теплий і гострий. Підтверджена іншими появами, навіть і луна її голосу подеколи тремтіла у вилясках мого подиху. Тільки тоді, коли річка текла, доносячи живу тишу із-за країв пізнаного горизонту.

– Можливо, цим мостом колись-то пройде хтось зовсім чужий, деформуючи мою тінь в твоїм сні, переповненім води з відтінками скла.

– Насамперед, в найглибшій мовчанні, нам

слідувало б вивчитись думати однаковими словами.

– Той незнайомиць міг би зруйнувати абсолютно все, – продовжувала вона.

– Нам слідувало б ігнорувати усе те, що нагадує реальність.

– Розкажи мені про ті місця, в яких жодного разу не було ані краплі світла.

– Хоча і знаєш, що існує, не можеш пригадати те, чого не бачив.

– При таких умовах ми не зустрінемося ніколи.

– І все ж, існує хоча б одна можливість. Якщо б нам вдалося прокинутись в ту саму мить, можливо, тоді мені вже не слідувало б снити, як ти відходиш, покидаєш мене ще на один день.

– На жаль, – сказала вона, – вода цієї ріки не текла ніколи, бо тут немає ніякого часу.

Якийсь різкий відгук примусив нас замовчати вмить. Він лився скрізь. Наче вир все більш холодного повітря, плував наші слова. То був гомін кінця сну, втілений, мабуть, саме з наших подихів. То був момент, коли я відчув запах її шкіри нюансу дозрілого персика; солодкий і стійкий аромат, заповнюючи мою кімнату, в яку вже більше року не входив ніхто.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

(Продовження з № 262)

6. Легенда про річку Ронішору

«Кажуть, десь далеко в Карпатах є такий дід, що керує підземними водами. Він їх тримає під землею і випускає лиш скільки треба, бо якби всі вирвалися на волю, то нарobili б великої шкоди. А так ходять вони підземними льохами, дають поживу лісам, травам і навіть на високі гори просочуються».

З української легенди

На превеликий жаль, легенду про річку Ронішору я не почув ні від мого діда Николая Поляка, ні від моїх баб Гафії та Марії, ні від моїх стареньких сусідів, а від мого доброго старшого, тепер вже покійного, друга, вчителя, фольклориста Олекси Бевки, якому вдалося натрапити на по-церковному написану 1850 року історію села, а ту історію написав один чоловік із роду Лаврюків.

Історія-легенда розповідає про одного чоловіка, якого звали Паріян, чи Поріян, який прибув верхи в цей край, заблудив тут поміж горами Жуделовими (в Роні верх Жуделів називають Маковицею) та горами Герена, звідки витікає «потук Ронішора». Виліз той Поріян на високу гору, мабуть, на вершину Маковиці, та почав роздивлятися на всі сторони світу. Раптом почув голос із скали. Коли придивився май добре, побачив того, що кричав до нього. То не був ні звір, ні чоловік, як ми, а велетень із довгою по коліна бородою, в довгій сорочці та в реклику із пинури. Велетень гойкав на Поріяна та махав йому рукою, щоб підійшов ближче. Коли Поріян наблизився, велетень сказав, що його ім'я Герес або Герос, і що всі гори та полонини є його власністю, що живе самотньо, і тому хотів би мати побратима.

Поріян погодився. Герес показав йому приємне місце, де б зробив собі салаш та привів і сім'ю. А те місце було на одному з горбів села. Бо перші хижі піднялись краєчком села, віночком на горбах, як колачик. Поріян розпочав салашуватися, як його вчив старий велетень Герос, рубав дубове дерево попри саму землю, а коріння закривав, щоб не залишити ніякого сліду... Але від біди не втечеш.

Одного разу зрубав сильного дуба, якого ледь притягли до його господарки дві пари волів. Той дуб залишив за собою глибокий рів, яким сьогодні тече річка Ронішора. Ходячи околицею, пляшші та панські гайдуки, які пантрували за панським чи королівським лісом, запримітили той рів, якого Поріян зі своїми товаришами не встигли зарівняти, пішли слідом і натрапили на господарку. Поріян договорився з ними і відкупився від них, а разом з собою і своїх товаришів відкупив.

Скоро після того Поріян та його побратими отримали грамоту «Фіделіус рекс», тобто вірні королю, стали королівськими слугами, маючи певні права та привілеї, як, наприклад: володіти клаптом землі, лісом, водою, як своєю власністю...

«Вирубуючи довкола «Руної» ліси, прочищаючи маетки, «ватра» села побільшилася й річку Ронішору, яка віками чинила жах у селі та стояла озером серед села ще й у XVIII столітті, укріпили дамбами. Останні повені, що так настрашили ровенців, були в 1910 та 1933 роках, коли знову потік Ронішора став озером, яке вилилось на долину поза село, до Нижньої Рівни, Микова та міста Сігета» – пише у своїм «Літописі марамороських сіл» Олекса Бевка.

Витікаючи з-під верхів Герену, то в'ючись змією, то прямуєчи стрілою, річка Ронішора, шепчучи гірську молитву, спішить до села, до людей, до цивілізації...

Колись до цивілізації, яка напувала щоранку свою маржинку, молилася, обернувшись обличчям до сходу сонця і мила своє обличчя у її водах. Теж у її водах купали новонароджених, прали білі вчисті бавовняні сорочки, а також в ній купали і покійників, які вирушали у вічну дорогу на зустріч зі Всевишнім Господом.

Хто б сьогодні зміг помити обличчя у воді цієї річки? У воді хворої Ронішори, яка захворіла від такої «високої цивілізації», що прикрасила її береги багатокольоровими пластмасовими непотребамми – знак «високої цивілізації»... Світ зробився надто «цивілізованим», і триває надто довго, щоб мати якийсь сенс.

Я ніколи не ходив бачити місце, звідки витікає Ронішора, але часто в дитинстві разом з іншими

підлітками, на велосипедах чи пішком ми піднімалися на верх Герена по національному шосе номер 18, де була автостоянка та фонтан, який ми називали «Чурговом». Пізніше, після грудневої, так званої революції, тут відкриється бляшаний кіоск – символ демократії, який пізніше, міняючи кілька власників, переросте у справжній мотель. В цьому motelі мені довелося спати дві чи три ночі, 2012 чи 2013 року, коли разом з письменником Михайлом Михайлюком прибули до Вишавської Долини на святкування поета Гаврила Клепуша.

Нижче цього фонтану по правий бік національної дороги стояли два будинки. У першому спали лісоруби, а в другому, трохи нижче від першого, захованому за смереками, на горбочку, жив лісник Готичук, якого в селі звали Халамая. Він був швагером мого вуйка, батькового брата Василя, якого звали Червоним. Не знаю з якої причини, бо у Роні червонний колір називають «черленим», або «челленим». Між цими двома будинками тече невеличкий потічок, не назву його імені, мабуть, і не має, але мені здається, що це перша притока річки Ронішори, та в цьому я не впевнений...

Далі, вниз, зліва від національної дороги, починає возова дорога, яка веде до Берсанова, тобто до села Берсана, що розташоване у долині річки Ізи, з якою наша Ронішора зустрічається на краю Сігетграду. Це місце мені дуже добре відоме, ронянці називають його Бапчуковим, хоча Бапчуків у Роні зараз немає, мабуть, колись були. Саме тут отримав мій вуйко Михайло Ністор клаптик поля за те, що воював так званим добровольцем на фронті Другої світової і повернувся додому без однієї ноги. Він був найкращим кравцем села. Всі знали його – Михайла Ретія. Так звали весь рід моєї матері – Ретії. І мене часто так звали, і тепер ще звать, тільки не звать Михайло, а Міцьо, або Міша Реті. Хоча я часто зустрічав людей з прізвищем Реті, але мамин рід так назвали, прузвали, як кажуть у селі, через двох собак, яких тримав мій прадід. Одного назвав Реті, а іншого Чепі. Тому прадіда прозвали Ретійом і Чепійом. Потім чомусь про Чепія забули, рідко так називали вуйка Івана, і тільки тоді, коли про нього говорили зле.

Тут, на Бапчуковім, клаптик поля отримав і мій батько, який теж воював таким самим добровольцем

на фронті і повернувся пораненим, але від батька хтось забрав силою землю, а він або боявся, або не хотів заходити у чвари з тим, що забрав у нього землю. Не буду називати його імені...

Сюди, на Бапчукове, я приходив багато разів ще з раннього дитинства, літом та осінню, коли вуйко сушив сіно та отаву. Мати приходила допомагати їм навзаєм, після чого тітка Василина приходила допомагати нам. Іноді, бувало, приходили і мої двоюрідні сестри, старші від мене, Марічка, яку ми ще звали Мікою, Яринка та наймолдша Наталка (яка померла три роки тому), коли повертались додому з «ошколей», а для мене це було справжнім святом, бо я дуже любив їх. Пізніше я приходив сюди з батьком косити траву та, здається, одного року косив і сам. Одного разу, влітку, близько вуйкового поля знайшли повішеного чоловіка, волошина з Берсанова. Тепер на вуйковім полі знаходиться станція очищення питної води. Здається, що і тут Ронішора отримує данину з лівобережних верхів. Маленький потічок, друга її притока, який, може, й тепер вливається

в Ронішору, а, може, його вже й немає, бо води – річки та потічки – народжуються і вмирають так само, як і люди. Андрухович Юрій говорить про руїни річок. В Україні, в «фантазмагоричному» місті Львові знаходилась річка, яку було перетворено в каналізацію. Чотириста років тому цією річкою плавали кораблі з Балтики, Гданська та Любеку і саргасо-атлантичні вугрі, схожі на змії, давали ловити себе майже голими руками. Тепер ця річка тече тільки крізь каналізаційні труби попід камінням та асфальтом.

(Далі буде).

Корнелій ІРОД

ВЕСЕЛА БОЖЕВІЛЬНЯ

(Із циклу ПРОМАХИ)

(Продовження з № 262)

Кілька разів до нашого гурту підходив – тихо, несміливо, ввічливо усміхнений – мужчина якихось шістдесяти років, одягнений «по-божевільному», як і ми. Не бачив я його раніше і не знав з якої він секції (потім довідався, що й він лежить на панську хворобу). Не дуже високий, костистий, руки жилаві, а широкі долоні у мозолях, мов у землекопів або чорноробів. Стояв самітно трохи осторонь, і ледь усміхався, коли решта нас реготали й качались од сміху. Таві Боянджіу нахилився одного разу й шепнув мені біля самого вуха:

– Це Іліє Лазар...

Дивлюся на професора й здивовано низую плечима.

– Славний газетяр в довоєнні роки. Я гадав, що він ще в тюрмі... А ти нікому про це, чуєш?

Набагато пізніше дізнався я, що Іліє Лазар (може, займався він і газетярством, не знаю) був одним із передовиків Національної Селянської Партії і близьким співробітником Юлія Маніу⁴. Попав він у «Неврози» теж завдяки докторові Паулові Кортезові – «поправлятися» трохи після тюрми. Дивно, що доктор Кортез не боявся давати притулок «бандитам»...

А з «собакою» інша історія. Коли не було чого кращого робити, я та Тіті Єнаке прив'язували на мотузку зношений дірявий черевик і, гукаючи його за собою, проходилися центральними алеями божевільні. «Пенсіонери» лікарні не дуже придивлялися до нас – вони звикли бачити щодня не одного з тих, у кого «не всі дома». Зате сторонні, тобто люди, які відвідували своїх хворих – одні сміялися з нас, інші боязко відступали осторонь, а декотрі зупинялися, хрестилися і співчутливо мовили тихо: «Господи! А воно ще молоде...».

Я та Тіті байдуже й неквапно йшли далі, на нікого не дивилися, продовжували свою розмову:

– А про цей будинок, що скажеш? – питає Тіті.

– Вгорі останні два поверхи хороші, але внизу необхідний ремонт.

– Правду кажеш. Тоді ось що: поверхи хай залишаються такими, а підвал та перший поверх треба негайно повністю валити і потім ми наново відбудуємо!

– Ну, давай валити! Прив'яжи пса ось біля того дерева...

Кожного разу мали ми чимало глядачів.

Одного дня «шпацірували» ми з своєю «собакою» середньою алеєю, тією, що веде до головних воріт. Якийсь дядько, бажаючи показати себе дуже жартівливим і покепкувати з нас, голосно запитав, щоб почули прохожі:

– Як називається ваш пес?

– Куцу, – відповіли ми не зупиняючись.

Але тип не попускає:

– А кусати кусає? – цікавиться далі сміючись.

Ми зупинилися.

– Хто? – питає Тіті.

– Пес.

– Котрий пес?

– Оцей. Ваш пес...

– Ти звихнувся, чоловіче? Не бачиш, що то черевик?!...

Тип роздурився, зупинився розчарований серед алеї, а ми рушили далі в супроводі нашого «пса».

Через п'ять хвилин ми знову надібали дядька, який раніше мав охоту посміятися з нас. Сидів він на лавці перед «Нейрохірургією». Ми зупинилися неподалік – ніби й не помітили його. Тіті питає голосно мене:

– Так що, рішився ти чи ні? Купуєш пса? – смикнув він за мотузку і приволік черевик біля мене.

– Та я б купив, – кажу. – А цікаво: скільки правивш за нього?

– 100.000.

– Гаразд. Я згідний, купую! – зрадів я, аж сплеснув.

– Ось даю тобі за собаку двох котів. Кожен з них вартує по 50.000.

Тип зрозумів, що наш діалог присвячений йому. Він нахмурився, блимнув сердито в наш бік і пересів на іншу подальшу лавку.

У «Неврозах» – я вже про це говорив – члени, які склали «Сміхотерапію» (поверх сорок чоловік) зажили, можна сказати не перебільшуючи, весело й безтурботно. Принаймні так здавалося. Вдень кожен мав своє діло – лікування, відвідини їдальні (які стали дуже приємними), прогулянка, читання якоїсь книжки під час післяобідньої сієсти, задрімати на годинку або стати в чергу біля одного із 10-12 загальнодоступних телефонів і дзвонити, хто куди хоче (гріш в 25 банів мав великий попит, бо лише цією монетою можна було телефонувати). Ну, а вже ввечері – одне з двох: або сідаємо в холі перед телевизором, якщо показували якийсь фільм

чи концерт (уже якихось шість-сім років існувало і в нас телебачення), або – а це найчастіше – виходили перед «Неврозами» на довгий порціон здорового сміху: жарти, анекдоти, смішні спогади. В такій атмосфері не дивно, що декотрі з нас здружилися і потім радо зустрічалися і після виходу з лікарні. Довгі роки я продовжував бачитися з декотрими колишніми «божевільними»: досить часто з професором Октавом Боянджіу (ми сприяликовалися, хоч був він на дев'ятнадцять років старший від мене), з Гогу Гаврілеску та з Катєю (Єкатериною) Малек, рідше з Леонідою Йонеску і з доктором Паулом Кортезом, а з іншими – зовсім не бачився або зустрічався випадково.

Минуло неповних три місяці, відколи здобув я «громадянство» «Неврозів» божевільні ім. проф. д-ра Георге Марінеску, і колектив «Сміхотерапії» почав рідшати: виписувалися то один, то інший. Першим покинув нашу палату Гогу Гаврілеску. І, зрозуміло, не могли ми залишити його, щоб покидав божевільнію будь-як. Змовилися ми влаштувати йому незабутній вихід. І таки вкоїли.

Скільки часу Гаврілеску барився в імпровізованому кабінеті доктора Кортеза, прощаючись і дякуючи йому за особливий догляд, Тіті Єнаке поцупив з кишені його піджака медичну виписку з лікарні, а я побіг щодуху до центральних воріт і сказав сторожеві, що якийсь божевільний збирається тікати, що «рідня принесла йому святковий одяг, щоб обманути вас, тобто, щоб ви гадали, що то якийсь пан, а не небезпечний цаплиний. Він навіть підкупив кількох хворих, які проводитимуть його галасливо та весело, аби ви думали, що його виписали, але, знайте, то чистенька брехня, бо не має він такого документа...» «Ти що?! – сердито вислухав сторож. – Не говори! А я що тут? Сніп чи стовп?! Та ж без належного паперу я й пташку Божу не пропущу!»

Ще перед обідом, дуже зворушений, ледве ховаючи щирі сльози, Гогу Гаврілеску обняв кожного з нас і в супроводі урочистої, галасливої й веселої процесії направився до головних воріт. Попереду йшов Тіті Єнаке з нашою «собакою», а я побіг ще раз до будиночка сторожа-воротаря сказати, що ось наближається утікач. Потім я залишився позаду всіх.

– Куди? – став сторож перед Гогу Гаврілеску.

Той, зворушений, але в хорошому настрої, не замітив строгий тон сторожа, відповів весело:

– Я, брате, перестав бути божевільним – іду додому.

Сторож не відступав:

– Білет!

– Який білет?

– Медичний випускний білет...

– Та залишіть чоловіка, хай іде додому, – кричу я ззаду, а за мною Єлефтереску та інші. – Його жде жінка, діти...

– Ви що? Закон єсть закон – без білета я не пропущу й рідного батька! Зараз покличу санітарів-носильщиків! Такими хитрощами мене не обдуриш!

– Та чекай трохи, Петре, – став Гаврілеску нишпорити по своїх кишенях.

– Ніякий я не Петро, я – Марін!

– А я гадав, що ти Святий Петро при райській брамі... Є в мене той білет...

Галас та сміхи ставали чимраз гучнішими, з усіх боків кричали, щоб сторож пропустив Гогу Гаврілеску, а сторож загрожував покликати групу носильщиків. Раптом з вікна адміністративного будинку почувся голос директора лікарні Мею:

– Що сталося, Маріне?

– Пане доктор! Оцей хоче тікати з лікарні, але я...

Вибух загального сміху заглушив слова сторожа. Через хвилину доктор Мею квапно наближався до нашого гурту.

– Що таке? – запитав він сердито ще здалеку. Але тоді ж упізнав декотрих із нас і заспокоївся.

Леоніда Йонеску зустрів його сміючись:

– А ось цей божевільний, – кивнув він носом на Гаврілеску, – збирається накивати п'ятами...

Доктор Мею поважно потиснув руку Гогу Гаврілеску:

– Уже покидаєте нас, товаришу генеральний директор?..

– Я б радо пішов додому, але сторож хоче, щоб я ще побув у вас... – подивився він на задеревілого сторожа в смішно виструнченій позиції. – Каже, що без випускної довідки не можна... Доктор Кортез дав мені папір, але не знаю, де дівся...

– То не цей?.. – простягнув йому Тіті Єнаке документ.

Знову покотилася хвиля загальних сміхів, а Гогу Гаврілеску, хоч явно зворушений розлукою, весело засміявся й собі:

– Хай живе «Сміхотерапія»! Уже час було й мені попасти...

(Далі буде)

⁴ Юлію Маніу (1873-1953) – румунський політичний діяч, демократ, президент Румунської Національної Партії, згодом Національної Селянської Партії, академік, міністр в кількох кабінетах, двічі прем'єр-міністр. В 1947 р. був засуджений на довічну каторгу. Помер 1953 р. у Сігетській тюрмі. (К. Ір.).

Дитяча сторінка

Степан ГРИЦЕНКО

Веселі віршики

Футболісти

Грали на подвір'ї
Хлопчаки в футбол.
Петрик як ударив
І відразу – «гол»!
М'яч в чужу квартиру
Тільки зашумів:
Пауза у хлопців,
Петрик зацікавив.
Йде дідусь Кирило
І несе м'яча:
– Чий це, признавайтесь! –
Та гравці – мовчать.
– А вікно розбилось?
Зважився Андрій.
Дід мугикнув: – Ціле.
– Ціле? Значить, мій!

Потрібний майстер

Підійшла до мами
Ліда – щebetуха:
– Вередує лялька!
Вже мене не слуха ...
Скільки не просила,
Мов не чує Ната.
Навіть і не дума
Очі відкривати!
Мама – доні: – Завтра
Понесем до діда,
Він відремонтує ...
– Добре! – каже Ліда,
Хай відремонтує
І мене, як схоче,
Бо розплющить вранці
Теж не можу очі.

Чому сміються кури

-Чом такі бруднючі
Руки в тебе, Климе?
-А тому, що нині
Я вмивався ними ...
Знов не мивши ноги
Ти вмоствився спати!

Як тобі не сором? –
Дорікає мати.
Клим же рота кривить,
Пхінькає із ліжка:
– Нащо ноги мити,
Я ж лежу в панчішках.
Дуже Клим лінивий
Митися не хоче.
– Ой ти, за-мур-зур-ра !-
Кіт йому муркоче.
І сміються діти,
І сміються кури –
Геть усі сміються
З Клима-замазури.

Хто старший?

Забіг увечері до хати
Знадвору збуджений Юрко,
у матері почав питати:
– Хто старший – я чи кіт Мурко?
– Звичайно, ти! – говорить мама.
– А як же так, скажи мені, –
Малий ніяк не дійде тями,
Мурко вусатий, а я ні?.

Що буде в Андріяна?

Гуляючи в дворі,
Сказав Климо сестрі:
– Ану не будь ледачка
І розв'яжи задачу:
Степан та Андріян
Ходили на баштан.
Недовго там були,
Сім днів собі взяли.
Дві дині з'їв Степан,
А решту – Андріян.
Що буде в Андріяна?
Подумай-но як слід ...
Сестричка хитрувато
Поглянула на брата:
– В жадноги Андріяна
Болітиме живіт!

Дитяча сторінка

Гаманець

(Українська народна казка)

Жили собі чоловік і дружина,
і була у них пара волів, а у сусідів
візок. Ось як підійде, бувало, неділя,
або свято якесь, то й бере собі
хто-небудь з них волів і воза і їде
до церкви чи в гості, а на наступну
неділю – інший, так між собою і
ділилися.

Ось раз баба і каже старому, чиї
воли були:

– Одведи волів на базар і
продай, а ми собі купимо коней і віз,
будемо самі по неділях до церкви і
до родичів їздити. Та й то сказати
– адже сусід свій візок не годує, а
нам доводиться годувати.

Накинув мотузку старий волам
на роги і повів. Веде по дорозі,
наздоганяє його людина на коні.

– Здоров!
– Здоров!
– А куди ти волів ведеш?
– Продавати.
– Проміняй мені волів на коня.
– Давай!

Проміняв він волів на коня, їде
на коні. А тут назустріч йому веде
людина на ярмарок корову.

– Здоров!
– Здоров!
– А куди це ти їдеш?

– Вів я на ярмарок волів
продавати, та на коня проміняв.

– Проміняв мені коня на корову.
– Давай!

Помінялися. Веде він корову, а
тут чоловік свиню жене.

– Здоров!
– Здоров!
– А куди це ти корову ведеш?

– Так вів я на ярмарок волів, та
на коня проміняв, а коня на корову.

– Проміняй мені корову на
свиню.

– Давай!

Жене він свиню, а тут чоловік
веде вівцю.

Розпитали один одного.
– Проміняй свиню на вівцю.
– Давай!

Жене вже дід вівцю, а тут людина
несе продавати гусака.

Розпитали один одного.
– Проміняй вівцю на гуску.
– Давай!

Пройшов дід трохи з
гускою, несе чоловік півня.
Розговорилися.

– Проміняй гуску на півня.
– Давай!

Несе дід півня, а тут
знайшов чоловік на дорозі
порожній гаманець. Розго-
ворилися.

– От знайшов я гаманець,
даси півня за гаманець!
– Давай!

Заховав дід гаманець, їде собі
на ярмарок. Підходить до міста –
треба переїжджати річку на поромі,
а йому за перевіз заплатити нічим.
Перевізники йому кажуть:

– Даси хоч цей гаманець, то
перевеземо.

Віддав він.

А стояв там чумацький обоз. Як
дізналися у нього чумаки, за що він
виміняв гаманець, стали над ним
сміятися.

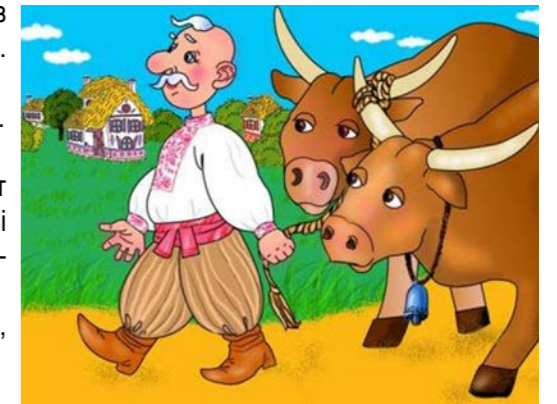
– Що тобі, – кажуть, – жінка за це
зробить?

– Та нічого! Вона скаже: “Слава
Богу, що хоч сам живий вернувся”.

От і побилися вони об заклад:
коли скаже дружина так, віддадуть
йому чумаки всі дванадцять
навантажених возів та ще з батогами
на додачу. Вибрали одного з обозу і
послали до його старої.

Ось приходить він.

– Здрастуйте!
– А ти про свого старого чула?
– Ні, не чула.
– Та він волів на коня проміняв.
– От добре! Воли недорого
коштують, як-небудь і зберемося
купити.
– Та й коня проміняв на корову.
– Це ще краще: буде в нас
молоко.
– Та й корову на свиню
проміняв.
– І то добре: будуть у нас
поросяточки, а то як Пасха або свято
яке, все купувати доводиться.

– Та й свиню на вівцю проміняв.
– І то добре: будуть у нас
ягняточки та шерсть, буде мені що
на Спаса прясти.

– Та й вівцю проміняв на гуску.
– І то добре: будуть у нас
крашанки і пір'я.

– Та й гуску на півня проміняв.
– О, це ще краще! Буде півник
вранці співати, нас на роботу
будити.

– Та й півня на гаманець
проміняв.

– І це добре. Як хто що заробить
– він, або я, або діти, – в гаманець
складати будемо.

– Та він і гаманець-то за перевіз
віддав.

– Ну що ж, слава Богу, що хоч
сам живий вернувся.

Ось чумакам і нічого робити
– віддали вони йому всі дванадцять
возів.

Дитяча сторінка

Михайло СТЕЛЬМАХ

Що посієш, те й пожнеш

(за мотивами болгарської народної казки)

Хитрий лис, щербатий лис
Уночі у клуню вліз,
Нишком виліз на драбину,
А з драбини – на бантину, –
Курку – хап! – і у торбину...
Курка чує, що біда, –
Курка в крик:
«Кудах! Ку-да?!»
У цю пору коло хати
Бігав наш Рябко вухатий.
Крик почув Рябко – і вмить
Рятувати курку мчить.
Лис злякався – скік з драбини,
А вона йому на спину, –
Прищемила хвіст, торбину.
З-під драбини вирвався лис,
А Рябко його – за хвіст.
Лис на вулицю як двине,
Кинув курку і торбину,
Лис – в городи, у жита,
А Рябко вчепивсь в хвоста: –
Я тебе провчу як треба!
Буде, лисе, комір з тебе! –
Як рвонеться злодій-лис –
Хвіст – в Рябка, а лис – у лис..
І голодний, і безхвостий
Чеше лис до вовка в гості.
Вовка він не раз дурив,
На дурничку їв і пив;
Насміхаючись над вовком,
Крав м'ясце у нього ловко.
От до вовка лис помчав,
На порозі
У знемозі
Лис упав.
Чує: пахне в хаті м'ясо,
Пахнуть смажені ковбаси:
– Любий вовчику-браток,
Дай мені м'ясця шматок...
Знаю, друже, твою ласку, –
Принесеш мені ковбаску!..

Обізвався з хати звір:
– Утікай, поганцю, в бір.
Я узнав твою натуру –
Оббілюю зараз шкуру! –
Лис підвівся, застогнав,
Лис поволі почвалав,
І голодний, і безхвостий.
– Ну, куди б звернути в гості?
До ведмедя б взяти вб'їк? –
Так у нього ж вкрав щільник...
Може, кізку навістити? –
Так поїв у неї діти.
В кабана ж вкрав поросся,
А у гусоньки – гуся...
Не підеш нікуди в гості!.. –
Йде і стогне лис безхвостий.
Стрівся лис із горобцем:
– Нагодуй мене хлібцем! –
А горобчик – хлопчик щирий –
Виніс лису хліба й сиру.
З'їв усе до крихти лис,
В горобцеву хату вліз,
І, горобчику на диво,
Випив лис барилко пива
Та й питає горобця:
– Де дістав хлібця, пивця? –
Горобець говорить лису:
– Засівав я коло лісу
І пшеницю, і ячмінь,
І ти, лисе, красти кинь,
Та почни орати ниву –
Буде в тебе хліб і пиво. –
Гірко лис зітхнув: –
Ох, ох!..
Будемо трудитись вдвох.
Надійшла пора орати,
Орачів зве сонце з хати.
Вийшли лис і горобець –
І на поле навпростець.
Горобець оре як треба.
Лис очей не зводить з неба,

Далі каже горобцю:
– Бачиш хмару чорну цю?
В ній дримає блискавиця,
Що вбиває звіра й птицю.
Я піду вклонюся їй:
«Нас з горобчиком не вбий!» –
Лис мерщій побіг в долину,
А смерком
ліском
тупком –
На вечерю із пивком
Та й горобчику – хвалиться:
– Стримав хмару
й блискавицю!
Бреше лис і їсть за трьох
Та за пивом ходить в льох.
А горобчик каже лису:
– Все зорав я коло лісу,
Завтра висієм зерно,
Ну, вже й спати пора давно.
Горобець прокинувся вранці,
Лис хропів ще на лежанці,
Ледве-ледве лис устав,
Похмелятися почав.
Горобець кричить на лиса:
– Чуєш, лисе, не барися,
А берися за мішки –
І на поле навпрошки... –
От горобчик сіє просо,
Лис на небо блима косо.
Далі каже горобцю:
– Бачиш хмару сизу цю?
Бачиш, небо все вкриває,
Нас з тобою повбиває.
Я піду вклонюся їй:
«Нас з горобчиком не вбий!» –
Лис мерщій побіг в долину.
Під кущем проспав всю днину,
А смерком
ліском
тупком –

Дитяча сторінка

На вечерю із пивком.
В хату лис зі сміхом лізе:
– Одвернув я хмару сизу! –
Бреше лис і їсть за трьох
Та за пивом ходить в льох.
А горобчик каже лису:
– Вже засівав коло лісу.
Буде просо в нас, ячмінь,
Буде все! Цвірінь-цвірінь! –
Проминуло днів доволі,
Горобець трудився в полі,
Лис вовтузився в дворі
Й пив од ранку й до зорі.
В лиса очі аж заплили,
Лис ходив в здоров'ї, в силі,
Тільки в лиса у жнива
Розболілась голова.
– Так гуде, немов дуплянка, –
Не піду я жати зранку.
А в полудень виглядай –
Вийду я збирати врожай.
Лис розлігся у кімнаті,
Горобець йде в поле жати,
До зорі маленький жав,
Лис до ночі пролежав.
Звіз горобчик з поля жито.
– Лисе, будем молотити! –
І зітхнув ледачий лис:
– Та... змолотимо колись. –
І розсердився горобчик,
З огорожі вирвав стовпчик:
– Як не кинеш, лисе, лінь,
Я тобі – цвірінь-цвірінь! –
Не дам хліба, не дам пива,
За роботу, лисе, живо!
Лис зітхнув, поліз на стіг,
А якраз вітрець пробіг.
Лис зрадів і каже з стогу:
– Вийшла буря на дорогу,
Буря нам розвалить стіг.
Я спиню її! Побіг! –
Лис мерщій побіг в долину.
Під кущем проспав всю днину,
А смерком
ліском
тупком –
На вечерю із пивком.

В хату лізе лис, мов фура:
– Одвернув я, – каже, – бурю! –
Бреше лис і їсть за трьох
Та за пивом ходить в льох.
А горобчик гордовито:
– Змолотив я, лисе, жито,
Наносив зерна засік –
Хватить нам на цілий рік!
– От і добре, – лис говорить, –
Оженюсь я, пташко, скоро.

Я його зітру на мак!
– Лис безхвостий, лис щербатий
Вживає мене з хати!..
– Лис безхвостий?
Лиходій!
Це старий знайомий мій.
Ну, бігцем до нього в гості,
Щоб загинув лис безхвостий!
Сів горобчик на Рябка,
Та й помчали до ліска.

Переїду в інший край,
То поділимо врожай.
Просто будемо ділити:
Ти маленький, я – великий,
Дев'ять часток – візьму я,
А десята вже – твоя...
– Це грабіж! – горобчик каже. –
Забирайся з хати, враже! –
Лис очима люто – блим.
– Сам втікай, бо зараз з'їм!
Зажурилася пташина,
Вийшла з хати на стежину,
І стежина повела
Пташку прямо до села.
Йде горобчик і ридає,
Наш Рябко його стрічає:
– Хто тебе зобидив так?

Долетіли вдвох до хати,
Бачить – в хаті лис щербатий
Всівсь на стіл і їсть сальце
Та в щербину ллє пивце.
Кинувсь наш Рябко на нього.
Лис зі столу – до порога,
А з порога та й до стогу,
А від стогу прямо в лис,
А Рябко його – за ніс:
– Я тебе провчу як треба!
Буде, лисе, комір з тебе! –
Й покотилися клубком
Дубняком, березняком...
Переміг Рябко наш лиса,
На ворюгу подивився:
– Так ти, лисе, і пропав!
Що посіяв, те й пожав!

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Сидір ВОРОБКЕВИЧ

БЕЗГЛУЗДІВ

СМІХОВИНКИ

(Продовження з № 262)

12. ЯК БЕЗГЛУЗДІВЦІ СІЛЬ ЗАСІВАЛИ

Відколи серед містечка станув преславний ратуш із великою вежою, – ніхто б не пізнав Безглуздова; хоч дзвона вже не було, але вежу видно було здалека. І хто знав Безглуздів колись, то тепер взяв би його певно за Бердичів, або й за Пациків, де козам роги виправляють. Хати, що видніли перше на горбі, стоять тепер на самім ринку, а доми з ринку покотилися на горб. Чудно воно, але правда. Ось якось напала химерна охота помінатися з хатами, і як забагли, так і зробили. Попереносили хати з долини в гору, а з гори в діл. Тому ж то й містечко стало інакше, як колись було.

Одно тільки не змінилося. Посадником не став таки Панько. На виборах провалився цілком. Якби не те, що сам на себе дав голос, не був би дістав ні одного. За те, що смів кандидувати, радні обрушилися, і навіть заступником не хотіли його вибрати. Тільки як хтось оповів, що жінка зате поб'є Панька, то безглуздівцям стало його шкода й вони вибрали Панька заступником. Посадником лишився і надалі розумний Яремко, що, як день, так ніч, дбав про долю міщан.

Одного разу заповів Яремко своїм сином на другий день на осьму годину раду.

Як радні зійшлися, Яремко почав зараз таке говорити:

– Браття-міщани! У мойй голові блиснула нова золота думка!

– Славно! – загорлала громада, і всі до одного почали віддавати чолом поклони перед світлою особою Головатого. Вони домагалися нетерпеливо почути цю золоту гадку.

– Кожний край багатий, де є сіль – зачав Яремко. – І наше містечко може збагатіти сіллю. Бо, де є доволі солі, там кохаються

вівці, а з овець маса масенна користей: і скором, і вовна, і баранина, і ягнятина, і кожух, і налавник.

– Славно, розумний голово наш, – закричали радні. – Тільки треба знати, як тої соли роздобути подостатком?

– Дурниця! Купимо в Косові або Качиці солі, позасіваємо нею всі наші лани і поля, а восени назбираємо її, як збіжжя.

Засіяли безглуздівці всі поля сіллю й тішаться, що сіль-трава так гарно зеленіє, так буйно росте. Само собою, будуть багаті жнива. По всіх усядах поставили полевих, щоб виробці не робили шкоди. Та мимо того раз якось закралася з другого села вперта корова і так напаслася на тій молодій солі-траві, що аж боки їй вилискувалися.

Стали безглуздівці радити, яким би то способом позбутися тої влізливої корови, щоб не потоптати солі-трави.

– Найліпше було б, щоб сам голова Яремко вигнав корову, він найменше потопче поле.

– Але все таки шкода буде. Я б радив, – сказав Панько, – щоб його зо два-три міщани взяли на плечі, бо тільки так він не потопче нашої золотої надії своїми посадницькими ногами!

Безглуздівці все те зараз роблять, що врадять. Так і тепер два силачі-радні піднесли Яремка на плечі, а інші дали йому в руку здорову ломаку, щоб виганяв корову. Зачалася біганина. Радні набігалися таки чимало, заки вдалося їм вигнати тварину зі шкоди.

От, уже й літо Боже! Густий бур'ян, кропива, блакит, полин, лобода й будяки буяють на полі, засіянім сіллю.

Міщани дивляться на хопту, дякують Богові за врожай, що сіль-трава так буйно росте,

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

та й тішаться-радуються, мало зі шкіри не повилазять.

Раз було навіть, що справили гучний бенкет. Позасідали собі за столи і стали частуватися. Частування протяглося щасливо до ранку. А як уже в головах від похмілля добре шуміло, треба було вже додому вертати. Але як хотіли рушитися, ніхто не міг відшукати своїх власних ніг.

Кожний боявся, щоб не забрав чужої ноги зі собою додому. В тій біді почали всі тяжко зітхати й бідкатися. Не було кому дати ради. На щастя проходив якийсь подорожній і, як почув про їх біду й нужду, то змилиувався над ними. Так здорово став переїхати палицею кожного по плечах, що всі погідскакували, як обпарені, кожний відразу віднайшов свої ноги, а за доброго прочуханця сказав ще сердечно «спасибіг».

По всіх мочарах і багнищах довкола Безглуздова пасуться вже й череди овець. Міщани попродали останній рубець з хати, а понакупувували овець. Аж у карпатські гори ходили за ними, до Кут та до Вижниці.

Настала осінь, пора сіль-збіжжя збирати. Всі

ладяться в поле зі серпами, з косами. Беруться жати, та стебло так коле, що не дай Боже його доторкнутися.

– Біда, – каже Панько, – не зібрати нам цієї соли-пашниці!

– А рукавиці на що? – скрикнув Яремко. І в мить усі жінці стали звиватися в рукавицях зі серпами.

Іде дорогою вірменин, дивиться на ту пильну роботу та й питає:

– Що за пашницю жнете, людоньки добрі?

– Сіль-збіжжя, – відповідають.

– Спам'ятайтеся, люди добрі, та ж то пусте, нездатне бадилля, суха кропива і будяччя.

Міщанам враз очі поотворялися. Спалили зі злости всі лани й так знищили увесь слід свого сорому. Пішла з димом засіяна сіль, а з нею і змарнований гріш.

Настала люта зима, дасть Бог чим вівці прозимувати. Всі бідкаються, ніхто не може собі ради дати.

– Не журіться, я собі й вам поможу, – потішає Яремко засмучених міщан. – Прикличемо із другого міста зо тридцять столярів, доставимо їм дощок, лавок, столів, щоб поробили нам із них гіблівки.

– Та ж овець гіблівками не перезимуємо, – замітив зажурений Панько.

– Ви все зі своїм розумом, – кинув йому із докором Яремко, й далі розводив так свою річ: – Для кожної вівці купимо зелені окуляри. Через них гіблівки будуть вівцям здаватися зеленою травою, й так хитро-мудро перезимуємо свої овецьки.

Покупували безглуздівці вівцям зелені окуляри, понакидали перед них ялинових, ясеневих і яворових гіблівок, а дурні вівці думали, що то справді отава і їли, їли, кілька влізалося. Та бо нарешті і гіблівок не стало, бо все, що було тільки у славнім місті із дерева, поперобляли столярі на сіно.

Почали і вівці здихати, а з весною не лишилося ні одної і шолудивої на розплід.

(Далі буде).

*Я кохаю ті хмари похмурі,
Що під час велетенської бурі
Як озвуться, то слово їх – грім,
А ударять – перуном палким, –
І здригнеться земля серед бурі,
Як гуркоче розгніваний грім.
Я кохаю ту квітку маленьку,
Що і вітрик зламає бідненьку:
У громами сполохані дні
Захищать її любо мені,
Боронити від лиха бідненьку
В блискавками сполохані дні.*

Борис ГРІНЧЕНКО

